

Nr 71.

Ankom till riksdagens kansli den 19 april 1932 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser beträffande fortsättningsskolans organisation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1932 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1932/1933 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 196 av det vid statsverkspropositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition angående fortsättningsskolans organisation, som kunde vara riksdagen förelagd, beräkna en höjning av det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlöande av lärare vid fortsättningsskolor, nu 5,000,000 kronor, med 200,000 kronor till 5,200,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 26 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 134, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen dels godkänna följande ändringar av de för fortsättningsskolan gällande huvudsakliga grunder och bestämmelser:

1. Där skoldistrikt så beslutar, må högst en årskurs av fortsättningsskolan kunna förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, varvid dock, om fortsättningsskolan är tvåårig, andra årskursen icke må begynna tidigare än ett år efter första årskursens början.

2. Är antalet lärjungar i yrkesbestämd fortsättningsskola med minst 120 timmars praktiskt arbete i skolkök, verkstad, jordbruk eller dylikt så ringa, att bägge årskursernas lärjungar lämpligen böra i detta praktiska arbete undervisas tillsammans, må sådan undervisning kunna förläggas till härför lämplig tid utan hinder av att vissa lärjungar därvid komma att genomgå fortsättningsskolans bägge årskurser under ett och samma läsår, dock att lärjunge icke må påbörja andra årskursen det kalenderår, under vilket han avgått från folkskolan.

3. I skoldistrikt, som anordnat obligatorisk sjuårig folkskola, tillhörande någon av folkskolans undantagsformer, eller sjuårig halvtidsläsande mindre folkskola, må, efter prövning i varje särskilt fall av skolöverstyrelsen, fortsättningsskolkursen för sådana lärjungar, som vid läsårets slut avgått från dylik skolas högsta klass, kunna omfatta en årskurs med minst 270 undervisningstimmar.

4. Omfattar fortsättningsskolområde två eller flera folkskolområden, inom vilka den allmänna barnundervisningen meddelas i mindre folkskola, må fortsättningsskola kunna anordnas för undervisning även åt lärjungar, som avgått från mindre folkskola,

dels besluta:

att lärare med fast anställning på någon med pensionsrätt i statens pensionsanstalt förenad lärarbefattning vid fortsättningsskola må, därest tjänstgöringen vid fortsättningsskolan motsvarar minst 20 timmar i veckan under minst 18 veckor av året, kunna komma i åtnjutande av ålderstillägg av statsmedel; skolande därvid ifråga om ålderstilläggens belopp och grunderna för deras utgående gälla vad i sådant avseende är stadgat beträffande ordinarie folkskollärare;

att lärare med fast anställning, som nyss nämnts, skall under tjänstledighet på grund av styrkt sjukdom avstå en tredjedel av den på ledigheten belöpande delen av grundarvodet, samt att statsbidrag till hans vikarie skall utgå med det belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren avstår av sitt arvode, erfordras till arvode åt vikarien;

att till ambulerande lärare vid fortsättningsskola må för av tjänsten föranledda resor från hemmet till kursort, mellan kursorter samt från kursort till hemmet av statsmedel utgå resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass III E. i allmänna resereglementet;

att lärare vid folk- och småskolor må äga att för uppflyttning i högre lönegrad i förekommande fall tillgodoräkna sig den tid, han med fast anställning tjänstgjort på någon med lönetursrätt förenad lärarbefattning vid fortsättningsskola;

dels medgiva, att till bestridande av kostnaderna för centralisering av fortsättningsskolväsendet statsbidrag må utgå enligt i huvudsak följande grunder:

a) Skoldistrikt, som genomför sådan centralisering av fortsättningsskolväsendet, att eljest erforderlig skola därigenom bliver obehövlig, må, på sätt här nedan sägs, kunna erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för fortsättningsskolpliktiga lärjungar, vilka eljest icke skulle kunna besöka skolan på grund av dess avstånd från hemmet eller andra liknande omständigheter.

b) Statsbidrag enligt punkt a) må till ett skoldistrikt utgå med högst det belopp, som enligt vad här nedan sägs skall anses motsvara den besparing i statsbidraget till avlönande av lärare i fortsättningsskola inom distriktet,

vilken uppkommer därigenom, att eljest erforderlig skola på grund av centraliseringen bliver obehövlig. Vid beräkning av denna besparing skall hänsyn tagas endast till fortsättningsskolor och mindre fortsättningsskolor, som av skolöverstyrelsen förklarats vara erforderliga, därest statsbidrag till centralisering icke utginge; dock att statsbidrag till fortsättningsskolväsendets centralisering må kunna enligt eljest angivna grunder utgå för en tid av högst två år, därest statens vederbörande folkskolinspektör vitsordar, att motsvarande besparing i statsbidraget till avlönande av lärare vid fortsättningsskola inom distriktet därigenom uppkommer. Den besparing i statsbidraget till avlönande av lärare, som uppkommer för varje på grund av centraliseringen indragen fortsättningsskola eller mindre fortsättningsskola, skall anses utgöra 450 kronor.

c) Statsbidrag, som här avses, må utgå med belopp, som motsvarar kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar, dock för varje lärjunge med högst 1 krona 25 öre för dag, och skall statsbidraget utgå endast för dag, för vilken avgift för inackordering, skolhushåll eller skolskjuts verkligen förekommit.

d) Pågår undervisningen i skola, till vilken hänvisats lärjunge, för vilken här avsett statsbidrag utgår, mindre än 30 timmar i veckan, beräknas statsbidraget för det antal dagar, för vilket bidraget skulle utgått, om undervisningen fortgått 30 timmar i veckan.

e) Beslutar skoldistrikt att med bidrag av statsmedel centralisera fortsättningsskolorna, åligger det fortsättningsskolstyrelsen att allt efter förekommande fall anordna inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för lärjungarna, och skall lärjunge, som ej genom målsmans egen försorg erhåller stadgad fortsatt undervisning, vara skyldig att ställa sig till efterrättelse vad skolstyrelsen angående hans skolgång bestämmer.

f) Målsman, som själv ombesörjer inackordering, skolhushåll eller skolskjuts åt lärjunge, för vilken statsbidrag utgår, må efter medgivande av skolstyrelsen kunna utbekomma det för lärjungen i fråga utgående statsbidraget;

dels i riksstaten för budgetåret 1932/1933

ej mindre öka det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt lärare vid fortsättningsskolor, nu 5,000,000 kronor, med 100,000 kronor till 5,100,000 kronor,

än även till kostnader för centralisering av fortsättningsskolväsendet uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 100,000 kronor;

dels förklara sig icke hava något att erinra mot att, där centralisering av fortsättningsskolväsendet i enlighet med vad ovan sagts icke kommer till stånd, såväl det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län som ock det i proposition nr 77 till 1932 års riksdag föreslagna extra anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn tillhö-

rande skoldistrikt i andra delar av riket än de fyra nordligaste länen tagas i anspråk jämväl för lärjungar i fortsättningsskolan,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som för tillämpning av vad riksdagen sålunda beslutat må finnas erforderliga.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till sist omnämnda statsrådsprotokoll.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft

dels, såvitt nu är ifråga, en inom första kammaren av herr *K. J. Ekman* väckt motion (I: 46), vari hemställts, att riksdagen ville, dels besluta, att det av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionens åttonde huvudtitel till folkundervisningen begärda anslaget under punkt 29 »understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskolor» skall utgå såsom ordinarie reservationsanslag, vilket icke får överskridas; dels — till täckande av oförutsedda utgifter — höja nämnda anslag med 100,000 kronor till 5,300,000 kronor;

dels, såvitt nu är ifråga, en av *samme motionär* väckt motion (I: 155), vari hemställts, att — för den händelse att motionen I: 46 icke av riksdagen bifölles — riksdagen måtte, i samband med prövningen av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget till avlöning av lärarpersonalen vid fortsättningsskolor, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels från vederbörande myndigheter infordra och för riksdagen framlägga en noggrann och översiktlig redogörelse, avseende de fem sista budgetåren, för orsakerna till de betydande överskridanden av anslaget till avlöning åt lärarpersonalen vid fortsättningsskolor, som under dessa år ägt rum; dels för riksdagen till godkännande eller avgivande av yttrande framlägga förslag till sådana åtgärder av legislativ eller administrativ art, att beslut om inrättande av nya skolor, undervisningsavdelningar eller lärartjänster vid fortsättningsskolorna i regel icke må kunna fastställas eller träda i verkställighet, utan att inrättandet därav är av oavvisligt behov påkallat och ej heller innan säkerhet vunnits för, att medel för ändamålet finnas tillgängliga inom ramen av det utav riksdagen för dess del beviljade anslaget; dels ock — på sätt Kungl. Maj:t kan finna lämpligt — vidtaga åtgärder för, att önskemål i fråga om fortsättningsskolväsendets vidare utveckling på olika orter i landet, vilka icke äro oundgängligen nödvändiga, under nu rådande ekonomiska svårigheter icke föras fram, utan anbefallas böra tills vidare anstå;

dels en av *samme motionär* väckt motion (I: 297), vari hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, efter verkställd utredning, vidtaga sådan ändring av bestämmelserna rörande fortsättnings- och ersättningsskolor av 1918 års typ, att dylika skolor eller läraravdelningar av sådana skolor icke må tvångsvis inrättas eller bibehållas, med mindre än att ett visst minimiantal lärjungar, exempelvis 10,

med säkerhet kunna vid skolan påräknas, samt att, där så ej är förhållandet, för fortsättnings- och ersättningsskolundervisningens åstadkommande skolskjutsar och andra i Kungl. Maj:ts proposition nr 77 anvisade utvägar må anlitas;

dels en av *samme motionär* väckt motion (I: 299), vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att vad i Kungl. Maj:ts proposition nr 134 föreslås i avseende å grunderna för statsbidrags utgående i mom. b) måtte av riksdagen avslås;

dels en inom första kammaren av herr *A. J. Granström* väckt motion (I: 319), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att bland godkända organisationsformer för fortsättningsskolan även upptaga den anordningen, att fortsättningsskolans hela undervisningstid, 360 undervisningstimmar, förläggas till ett läsår i enlighet med i motionen framställt förslag;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Olsson* i Kullenbergstorp väckt motion (II: 461), vari hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 134 måtte uttala sig för sådan ändring av bestämmelserna rörande befrielse från fortsättningsskolplikt, att ettårig kurs vid högre folkskola må få ersätta två årskurser vid fortsättningsskola;

dels ock en inom andra kammaren av herr *J. Weijne* väckt motion (II: 471), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av kursplaner för ett sjunde skolår, inrymmande den kurs, som nu tillhör den tvååriga fortsättningsskolans undervisning, samt att därefter den ändring i gällande fortsättningsskolestadga måtte vidtagas, att skoldistrikt med heltidsläsande skolor, som i sjunde klass tillämpa dessa kursplaner, må erhålla tillstånd att ersätta fortsättningsskolan med ett sjunde skolår.

Enligt den på grund av beslut av 1918 års riksdag av Kungl. Maj:t den 16 september 1918 utfärdade stadgan för fortsättningsskolan, (nr 1001/1918) är varje skoldistrikt skyldigt att upprätta en eller, där förhållandena sådant påkalla och medgiva, flera fortsättningsskolor, och envar lärjunge, som med fullständigt avgångsbetyg lämnat den egentliga folkskolan eller på annat sätt inhämtat motsvarande kunskaper, är pliktig inträda i fortsättningsskolan, såvida han ej åtnjuter annan jämförlig undervisning. För lärjungar, som genomgått mindre folkskola, skall mindre fortsättningsskola anordnas, och lärjungar, som genomgått folkskola utan att erhålla fullständigt avgångsbetyg, skola hänvisas till repetitionsskola. Mindre fortsättningsskolor och repetitionsskolor sammanföras under den gemensamma benämningen ersättningsskolor. Beträffande fortsättningsskolplikten i övrigt bestämdes 1918 bland annat, att den efter beslut av vederbörande skoldistrikt skall omfatta minst 360 och högst 540 timmar, fördelade på två — undantagsvis efter särskilt medgivande tre — årskurser, dock att skolplikten i varje fall upphör, då den skolpliktige fyllt 18 år.

Nämnda grundläggande bestämmelser hava genom beslut av 1925 och 1928 års riksdagar i viss mån ändrats. År 1925 medgavs sålunda, att för lärjungar, som avgått från sjuårig folkskola av huvudform (heltidsläsande folkskola) eller från sjuårig mindre folkskola av första D-formen (heltidsläsande mindre folkskola), kursen finge inskränkas till att omfatta endast en årskurs med minst 180 undervisningstimmar, alltså en minskning av fortsättningsskolplikten till hälften av den förut stadgade. Riksdagen betonade emellertid därvid uttryckligen, att en förutsättning härför vore, att undervisningen under sjunde folkskolåret ordnades så att därunder inhämtades minst så mycket av det för fortsättningsskolan särskilt föreskrivna kunskapsstoff, som eljest skulle hava inhämtats under det första året i fortsättningsskolan. År 1928 medgavs, att även skoldistrikt med halvtidsläsande sjuåriga folkskolor finge anordna fortsättningsskolan såsom ettårig, dock under villkor att kursen omfattade minst 360 timmar. Därjämte beslöt 1928 års riksdag, att undervisningen i fortsättningsskolan finge efter medgivande av Kungl. Maj:t till en del förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan.

Angående den tid, inom vilken den obligatoriska fortsättningsskolan skulle vara allestädes införd, bestämde 1918 års riksdag, att skoldistriktet skulle senast vid utgången av år 1924 hava på sätt i stadgan föreskrives ordnat den fortsatta undervisningen, såvida icke Kungl. Maj:t i större eller mindre mån för viss tid medgivit skoldistrikt befrielse från vad enligt stadgan eljest ålåg distriktet. Genom beslut av 1923 års riksdag utsträcktes övergångstiden till utgången av år 1926. Under år 1927 eller senast 1928° hava fortsättningsskolor inrättats i samtliga skoldistrikt, som ej redan tidigare ordnat den fortsatta undervisningen, och under år 1929 infördes följaktligen fortsättningsskolans andra årskurs även i de skoldistrikt, där man i det längsta dröjt med att upprätta fortsättningsskolor. Uppskov med fortsättningsskolpliktens ikraftträdande har icke behövt ifrågakomma beträffande skolområden med egentliga folkskolor. Men ett jämförelsevis stort antal skoldistrikt i övre Norrland har av Kungl. Maj:t för viss tid befriats från skyldigheten att anordna fortsatt undervisning inom de skolområden, där folkskolundervisningen meddelas i mindre folkskolor. Dessa medgivanden utgå i regel med läsåret 1931/1932.

Utöver de sålunda av riksdagen beslutade förändringarna beträffande 1918 års fortsättningsskola har riksdagen begärt vissa utredningar i frågor angående denna skola.

Sålunda anhöll 1927 års riksdag, med anledning av en inom riksdagens andra kammare väckt motion, i skrivelse den 2 juni 1927, nr 255, att Kungl. Maj:t täcktes taga under omprövning, huruvida sådana ändringar borde vidtagas i folkskolans undervisningsplan, att det sjunde skolårets kursplan komme att inrymma jämväl den kurs, som tillhörde den tvååriga fortsättningsskolans undervisning.

Sedan Kungl. Maj:t den 18 juni 1927 anbefallt skolöverstyrelsen att av-

giva utlåtande med anledning av nämnda riksdagsskrivelse, avgav överstyrelsen den 19 oktober 1928 ett omfattande utlåtande i frågan, vilket utlåtande finnes återgivet såsom bilaga till statsutskottets utlåtande nr 110 vid 1929 års riksdag. I detta utlåtande avstyrkte överstyrelsen en anordning, som skulle innebära, att sjunde klassen i sjukklassig folkskola av A-form skulle i sig fullständigt upptaga den tvååriga fortsättningsskolans lärokurs och att skoldistrikt skulle befrias från att upprätta fortsättningsskola för lärjungar, som avgått från sådan sjunde klass.

Sedermera anhöll 1929 års riksdag i skrivelse den 25 maj 1929, nr 214, i anledning av väckta motioner angående fortsättningsskolan, att Kungl. Maj:t täcktes framlägga utredning och förslag angående rätt för sådana lärjungar från heltidsläsande folkskolor, som med fullständigt avgångsbetyg genomgått sjunde klass, i vilken tillämpats för dylik klass särskilt utarbetad kursplan, att erhålla befrielse från fortsättningsskolplikt.

I enlighet med föredragande departementschefens förslag bemyndigade Kungl. Maj:t den 5 juli 1929 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst fyra sakkunniga för att inom departementet biträda med den av riksdagen i dess skrivelse den 25 maj 1929, nr 214, begärda utredningen ävensom verkställa utredning och avgiva yttrande och förslag över andra i samband med den av riksdagen äskade utredningen uppkommande frågor rörande fortsättningsskolans organisation.

De av dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet den 6 juli 1929 med stöd av nämnda bemyndigande tillkallade sakkunniga voro ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren S. Bengtsson, Norup, ordförande, ledamoten av riksdagens andra kammare, ombudsmannen A. V. Sävström, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren K. E. Andersson, Eliantorps, samt ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören B. Petersson, Lerbäcksbym. De sakkunniga hava med skrivelse den 29 maj 1931 överlämnat utredning och förslag rörande fortsättningsskolans organisation.

Över de sakkunnigas betänkande hava utlåtanden avgivits dels den 24 november 1931 av skolöverstyrelsen, som bifogat yttranden av samtliga folkskolinspektörer, domkapitel och länsstyrelser samt Sveriges allmänna folkskolläraryörening och Sveriges folkskolläraryöförbund, dels ock den 13 januari 1932 av statskontoret.

I detta sammanhang har departementschefen erinrat om två av skolöverstyrelsen gjorda framställningar i förevarande avseende.

I skrivelse den 28 december 1926 hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

dels att i stadgan för fortsättningsskolan vidtages sådan ändring, att fortsättningsskola, som avses i kap. 1—5 av nämnda stadga, må kunna anordnas jämväl för meddelande av fortsatt undervisning åt från mindre folkskola avgångna lärjungar, då fortsättningsskolområdet omfattar minst

två folkskolområden, inom vilka den allmänna barnundervisningen meddelas i mindre folkskola,

dels att rätt medgives lärare vid folk- och småskolor att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig den tid, han med fast anställning tjänstgjort å med pensionsrätt förenad lärarbefattning vid fortsättningsskola,

dels att ålderstillägg för fast anställd lärare vid fortsättningsskola må utgå med samma belopp och enligt i huvudsak samma grunder som ålderstillägg till lärare vid folkskolor, samt att vid beräkning av lönetsår må i tillämpliga delar gälla, vad som i sådant avseende är stadgat beträffande ordinarie folkskollärare,

dels att statsbidrag till avlönande av vikarie för på grund av styrkt sjukdom tjänstledig lärare vid fortsättningsskola må utgå enligt i huvudsak de grunder, som gälla i fråga om sådan vikarie vid folkskola,

dels ock att resekostnads- och traktamentsersättning må utgå till ambulera-
 rande lärare vid fortsättningsskola i huvudsaklig överensstämmelse med vad som hittills varit gällande för ambulera-
 rande lärarinna i hushållsgöröml.

Statskontoret förklarade sig enligt utlåtande den 3 februari 1927 finna denna framställning icke giva anledning till erinran från statskontorets sida.

Vidare avgav skolöverstyrelsen, jämlikt av Kungl. Maj:t den 30 december 1927 lämnad föreskrift, i skrivelse den 29 september 1928 utredning rörande frågan, huruvida och i vilken utsträckning genom beredande av inackorderingsbidrag eller på annat sätt åtgärder borde vidtagas för en centralisering av fortsättningsskolväsendet inom sådana skoldistrikt, där, på grund av gles bebyggelse och andra förhållanden, dylika åtgärder kunde anses av behovet påkallade. Överstyrelsen slutade med att — utöver vad överstyrelsen i nyssnämnda skrivelse den 28 december 1926 föreslagit — hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen godkänna följande huvudsakliga grunder beträffande statsbidrags utgående till bestridande av vissa kostnader för fortsättningsskolväsendets centralisering:

1. Skoldistrikt, som genomför sådan centralisering av fortsättningsskolväsendet, att eljest erforderlig skola därigenom bliver obehövlig, må, på sätt här nedan sägs, kunna erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för fortsättningsskolpliktiga lärjungar, vilka eljest icke skulle kunna besöka skolan på grund av dess avstånd från hemmet eller andra liknande omständigheter.

2. Statsbidrag enligt punkt 1 må till ett skoldistrikt utgå med högst det belopp, som motsvarar den besparing i statsbidraget till avlönande av lärare i fortsättningsskola inom distriktet, vilken uppkommer därigenom, att eljest erforderlig skola på grund av centraliseringen bliver obehövlig, och skall vid beräkning av denna besparing hänsyn tagas endast till fortsättningsskolor och mindre fortsättningsskolor, som av skolöverstyrelsen förklarats vara erforderliga, därest statsbidrag till centralisering icke utginge.

3. Statsbidrag, som här avses, må utgå med belopp, som motsvarar kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar, dock för varje lärjunge med högst 1 krona 25 öre för dag, och skall statsbidraget utgå endast för dag, för vilken avgift för inackordering, skolhushåll eller skolskjuts verkligen förekommit.

4. Pågår undervisningen i skola, till vilken hänvisats lärjunge, för vil-

ken här avsett statsbidrag utgår, mindre än 30 timmar i veckan, beräknas statsbidraget för det antal dagar, för vilket bidraget skulle utgått, om undervisningen fortgått 30 timmar i veckan.

5. Beslutar skoldistrikt att med bidrag av statsmedel centralisera fortsättningsskolorna, åligger det fortsättningsskolstyrelsen att allt efter förekommande fall anordna inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för lärjungarna, och skall lärjunge, som ej genom målsmans egen försorg erhåller stadgad fortsatt undervisning, vara skyldig att ställa sig till efterrättelse vad skolstyrelsen angående hans skolgång bestämmer.

6. Målsman, som själv ombesörjer inackordering, skolhushåll eller skolskjuts för lärjunge, för vilken statsbidrag utgår, må efter medgivande av skolstyrelsen kunna utbekomma det för lärjungen i fråga utgående statsbidraget.

Över denna framställning har statskontoret den 22 december 1928 avgivit utlåtande.

I propositionens kap. I (sid. 8—20 i statsrådsprotokollet) avhandlas frågan om *fortsättningsskolan och den sjuåriga heltidsläsande folkskolan*.

De sakkunniga hava i detta hänseende erinrat, att vid planläggningen och beslutandet av 1918 års fortsättningsskola avsikten var att åstadkomma en ungdomsskola av i viss mån annan karaktär än folkskolan. I fortsättningsskolan borde lärjungarna föras närmare det praktiska arbetslivet och göras förtrogna med dess uppgifter på ett för deras ålder lämpligt sätt. Även skulle de unga bibringas en fullständigare kunskap om det samhälle, i vilket de leva, och vars angelägenheter de snart skulle såsom fullmyndiga medborgare handhava. Arbetskunskap och medborgarkunskap blevo därför fortsättningsskolans huvudämnen, åt vilka den största delen av lärotiden skulle ägnas.

Under framhållande, att någon ändring av fortsättningsskolans här ovan i allra största korthet antydda allmänna program icke ifrågasatts och icke heller torde vara önskvärd, hade de sakkunnigas uppgift varit att i enlighet med givna direktiv utreda, i vad mån fortsättningsskolan med bibehållande av sin karaktär av ungdomsskola skulle kunna på ett ändamålsenligare sätt anpassas efter förhållandena å de olika orterna och därigenom de fortsättningsskolplikten åtföljande olägenheterna för den enskilde minskas. Därvid hava de sakkunniga i främsta rummet utrett och tagit ställning till frågan, huruvida den fortsatta undervisningen kunde helt förläggas till sjunde klassen i heltidsläsande folkskolor. I avseende härå hava de sakkunniga sammanfattningsvis anfört:

Av sakkunnigas utredning torde framgå, att förläggande av fortsättningsskolans bägge årskurser till folkskolans sjunde årsklass kan ifrågasättas, endast där folkskolan är anordnad enligt A-form. I sådan folkskolas sjunde klass synes den för *allmän* fortsättningsskola avsedda lärokursen kunna med nöjaktigt resultat inhämtas. Däremot kunna den *yrkesbestämda* fortsättningsskolans speciella undervisningsämnen, däri inbegripet även hushållsgörömmål, endast undantagsvis på ett ändamålsenligt sätt införas i folkskolans

Fortsättningsskolan och den sjuåriga heltidsläsande folkskolan.

sjunde klass. Nedläggande av fortsättningsskolan skulle för städernas vidkommande innebära en försämring av skolväsendet även däri, att skolplikten för flertalet lärjungar eljest komme att omfatta både 7 hela skolår och en årskurs i fortsättningsskolan eller annan däremot svarande undervisning. Den egentliga landsbygden skulle knappast direkt beröras av omorganisationen. Det torde dock bliva svårt att för landsbygdens minderåriga konsekvent uppehålla obligatorisk tvåårig fortsättningsskolplikt, om fortsättningsskolor helt saknas i städerna och i stadsliknande samhällen och om skolplikten får olika omfattning i städer och på landsbygd samt även för lärjungar från olika skolor inom samma skoldistrikt. Borttagandet av fortsättningsskolåret för städernas minderåriga berövar också dem skolans stöd, som bäst behöva det, och ökar ungdomsarbetslösheten.

Efter ingående övervägande av alla de omständigheter, till vilka hänsyn i detta sammanhang måste tagas, hava de sakkunniga funnit sig böra på grund av såväl pedagogiska som organisatoriska skäl avstyrka förslaget att till folkskolans sjunde klass förlägga fortsättningsskolans bägge årskurser.

Skolöverstyrelsen har efter en sammanfattning av de av överstyrelsen hörda myndigheternas utlåtanden för egen del anfört:

Icke från något håll har föreslagits, att sådan omorganisation av skolväsendet skulle nu genomföras, att sjunde klassen komme att ersätta fortsättningsskolans bägge årskurser. Skolöverstyrelsen har vid flera tillfällen haft anledning att yttra sig angående förslaget att medgiva fullständig befrielse från fortsättningsskolplikt för lärjungar, som genomgått sjunde klassen i heltidsläsande folkskola. Överstyrelsen har på därvid anförda grunder avstyrkt sådan omorganisation och finner sig därför nu kunna utan ytterligare motivering instämma i de sakkunnigas avstyrkande av förslaget i fråga. Med anledning av uttalanden i en del av de inkomna yttrandena vill emellertid överstyrelsen erinra om, att det icke förelegat anledning för överstyrelsen att i detta sammanhang överväga fortsättningsskolans ställning vid ett allmänt införande av obligatorisk sjuårig folkskola.

Departementschefen har anfört följande:

Av de sakkunnigas utredning framgår, att ett förläggande av hela fortsättningsskolkursen till folkskolans sjunde årsklass kan ifrågasättas endast där folkskolan är anordnad enligt A-form, således huvudsakligen i städer och stadsliknande samhällen. Men även där skulle en sådan organisation av skolväsendet försvåra införandet av vissa grenar av den undervisning, som närmast ansluter sig till det praktiska arbetslivet och som mest uppskattas, nämligen undervisningen i arbetskunskap vid de yrkesbestämda fortsättningsskolorna. I ett icke ringa antal skoldistrikt har man därför infört både sjuårig folkskola och fortsättningsskola, denna senare i sådant fall oftast begränsad till en årskurs. Inom en sådan skolorganisation kan man på ett ändamålsenligt sätt tillgodose undervisningen såväl i de teoretiska som i de mera praktiskt betonade läroämnena, och organisationen synes därför kunna anses under nuvarande förhållanden motsvara ganska högt ställda anspråk. De sakkunniga uppgiva, att omkring 60 procent av de skolpliktiga i städerna åtnjuta undervisning under sju hela skolår och därtill genomgå fortsättningsskola eller deltaga i annan undervisning av motsvarande omfattning. I det ena efter det andra av de bättre lottade stads-samhällena har denna åtta läsår omfattande skolorganisation införts, och

man bör därför med den största försiktighet skrida till sådana ändringar av bestämmelserna rörande skolplikten, som skulle få betydelse i främsta rummet för städerna. Det är uppenbart, att ett upphävande av fortsättningsskolplikten inom skoldistrikt med sjuåriga folkskolor enligt A-form skulle kunna leda till en beklaglig försämring av skolväsendet inom ett flertal samhällen, där skolgången nu omfattar både sjuårig folkskola och fortsättningsskola. Denna omständighet måste tillmätas stor betydelse vid ställningstagandet till den föreliggande frågan.

En annan med det ifrågavarande spørsmålet sammanhängande angelägenhet, som likaledes måste beaktas, är, huru möjlighet skulle kunna beredas fortsättningsskolpliktiga minderåriga, som komma att vistas inom skoldistrikt, där fortsättningsskolor icke längre upprätthålles, att utan alltför stora olägenheter på ett ändamålsenligt sätt fullgöra skolplikten. De erfarenheter, som vunnos under den tid, då fortsättningsskolor funnos i vissa skoldistrikt men ej i andra, giva vid handen, att allvarliga svårigheter i nu berörda avseende och beträffande övervakandet av skolpliktens fullgörande kunna uppstå, om fortsättningsskolor saknas inom vissa skoldistrikt.

Möjligheten att på ett tidigare åldersstadium, än vad hittills kunnat ske, avsluta den obligatoriska skolkursen skulle i stort sett enligt den ifrågasatta omorganisationen komma att bliva förbehållen de minderåriga i städer och liknande samhällen, där folkskolorna äro anordnade enligt A-form. Man torde dock icke kunna göra gällande, att en avkortning av skoltiden är särskilt påkallad för dessa minderårigas vidkommande, eller att de olägenheter, fortsättningsskolplikten vållar den enskilde, äro störst för städernas befolkning. Under nu rådande arbetslöshet bland ungdomen i städerna vore det säkerligen ett allvarligt misstag att just där avkorta den för de minderåriga eljest gällande skolpliktstiden.

Jag finner således, att de sakkunniga i allt väsentligt på ett övertygande sätt påvisat, att det i såväl pedagogiskt som organisatoriskt avseende vore olämpligt att låta en sjunde årsklass i heltidsläsande folkskola ersätta fortsättningsskolans bägge årskurser. Till detta resultat hava också folkskolinspektörerna och de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, nästan undantagslöst kommit. Under sådana förhållanden vore det icke välbetänkt att genomföra en ifrågasatt omorganisation av skolväsendet på sätt nyss angivits. De lätnader beträffande skolplikten, som kunna finnas erforderliga, synas mig böra uppnås genom andra jämkningar av hithörande stadganden.

Till stöd för det i motionen II: 471 framförda yrkandet har — efter en erinran om dels den i det föregående omförmälda, av 1929 års riksdag begärda utredningen angående rätt för sådana lärjungar från heltidsläsande folkskolor, som med fullständigt avgångsbetyg genomgått sjunde klass, i vilken tillämpats för dylik klass särskilt utarbetad kursplan, att erhålla befrielse från fortsättningsskolplikt, dels ock de sakkunnigas i anledning härav gjorda uttalande — anförts bland annat följande:

Man kan ge de sakkunniga rätt så långt, att ett sjunde skolår *icke under alla förhållanden* kan ersätta fortsättningsskolan. Men detta är icke något bärande skäl att helt ställa sig avvissande till det av riksdagen begärda förslaget. Fortsättningsskolan bör anpassa sig efter lokala förhållanden. Det som är lämpligt på en ort är mindre passande på en annan. Avgörande för ställningstagandet till ett sjunde skolår i stället för två fortsättnings-

skolekurser bör vara, huruvida en dylik anordning låter sig ur pedagogisk synpunkt försvaras och *i vissa fall* är organisatoriskt möjlig och lämplig att genomföra.

De sakkunniga kunna icke bestrida, att fortsättningsskolan låter sig organisatoriskt inordnas i en folkskolas sjunde klass, där denna är av A-formen. Men de förmena, att svårigheter möta, så snart fortsättningsskolan icke är allmän utan yrkesbestämd. Undervisningen i arbetskunskap skulle följaktligen komma att bli lidande på förändringen. Häremot må anföras, att det väl i vissa fall kan möta svårigheter att inrymma de praktiskt betonade läroämnena i en sjunde klass. Men dessa svårigheter torde i regel kunna övervinnas. Och framför allt i skoldistrikt med flera avdelningar inom varje klass finnas inga som helst hinder för att under helt sjunde skolår tillgodose kraven på praktisk betoning av undervisningen. Ja, man kan med skäl påstå, att just den yrkesbestämda fortsättningsskolan skulle kunna bli väsentligt bättre tillgodosedd — bland annat i fråga om timantal — genom ett helt skolår i stället för två kurser med sammanlagt 360 timmar.

Emellertid kräves härför utarbetande av nya alternativa kursplaner, som lämna gott utrymme för den praktiska undervisningen.

Vid utarbetandet av nya kursplaner för sjunde skolåret bör enligt mitt förmenande hänsyn tagas till fortsättningsskolans olika anordning. För den händelse fortsättningsskolestadgan ändras i av mig nedan föreslagen riktning, måste en följd härav bli utfärdande av läroplan för sjunde skolåret, som *helt* inrymmer fortsättningsskolans kurser. Vid sidan av dylika kursplaner erfordras givetvis andra för skoldistrikt, som på sjuårig folkskola önska ordna fortsättningsskola med en eller två kurser. Önskvärt synes vara, som ock 1929 års riksdag uttalade, att den egentliga folkskolekursen avslutas med sjätte skolåret, och att den sjunde klassens lärostoff blir en verklig påbyggnad med stort utrymme för praktiska ämnen. I all synnerhet måste detta gälla, när sjunde skolåret skall inrymma hela fortsättningsskolan. Här torde det vara lämpligt att för t. ex. flickor ge stort utrymme åt skolköksundervisning och sömnad. Flertalet teoretiska ämnen synas kunna avslutas i sjätte klass. Dock bör undervisning givetvis förekomma i modersmålet, räkning, historia med medborgarekunskap samt eventuellt kristendom.

Ett sjunde skolår med dylikt innehåll blir väsentligen en utbyggd fortsättningsskola, och måhända skulle det vara lämpligt att även acceptera detta namn. Härigenom kunde en del svårigheter och missförstånd undvikas. Så skulle de av sakkunniga så starkt understrukna besvärligheterna vid flyttning mellan olika skoldistrikt försvinna. En elev, som i annat skoldistrikt fått avgångsbetyg från den egentliga folkskolan, började helt enkelt i den som fortsättningsskola organiserade sjunde klassen. Något svårare bleve det, om eleven redan genomgått en kurs av fortsättningsskolan. Anmärkas bör emellertid, att man har ännu större besvärligheter i detta avseende, när man låter sjuårig folkskola kompletteras av ettårig fortsättningsskola. Var skall man under sådana förhållanden placera en elev, som efter avgång från folkskolans sjätte klass är skyldig deltaga i fortsättningsskolans undervisning under tvenne årskurser?

De sakkunniga befara, att folkskoleundervisningen i städerna komme att försvagas, om man finge möjlighet att lägga ned fortsättningsskolan i de fall, då man redan har sjunde klass samt ett eller två fortsättningsskoleår. Här rör man sig på ett område, där intet med bestämdhet kan sägas. All

sannolikhet talar dock för, att i skoldistrikt, där man lyckats väl med fortsättningsskolan, ett nedläggande näppeligen kan tänkas ske. Redan nu har man på grund av beslut av 1925 års riksdag möjlighet att anordna ettårig fortsättningsskola på sjunde klass. Detta oaktat undervisas ett stort antal lärjungar från sjuåriga folkskolor i tvååriga kurser. Så är bland annat fallen i de stora skoldistrikten Stockholm och Malmö, som sammanlagt torde inrymma inemot hälften av de folkskoleelever, som i städer undervisas i sjuåriga folkskolor. Då man i dessa skoldistrikt icke trots given möjlighet avskaffat ena fortsättningsskoleåret, är det ej heller sannolikt, att ett nytt riksdagsbeslut skulle föranleda rubbning i skolorganisationen. Det hade varit av stort intresse, om de sakkunniga utrett verkningarna av 1925 års medgivande beträffande fortsättningsskolan. Så vitt känt är föranledde detta icke någon mera betydande återgång till ettårig fortsättningsskola, där man redan ordnat tvåårig. Någon risk för skolförsämring torde ej heller nu vara överhängande. De sakkunniga ge också i annat sammanhang skäl för en sådan uppfattning, då de framhålla, att man i de skoldistrikt, där sjuårig folkskola och ettårig fortsättningsskola varit anordnad under några år, bland skolmyndigheterna hyser en ganska allmän önskan, att denna anordning måtte bibehållas.

Däremot är det obestriddigt, att man på åtskilliga håll, där skolorganisationen består av sexårig folkskola jämte två fortsättningsskolekurser, önskar inrätta ett sjunde skolår, för den händelse medgivande kan lämnas att i den nya klassen inlägga *hela* fortsättningsskolan. När de sakkunniga i detta avseende yttra, att sannolikt ett eller annat tusental lärjungar just på grund av förändringen skulle få två fortsättningsskolekurser utbytt mot ett sjunde skolår, måste detta uttalande anses vara allt för pessimistiskt. Helt säkert skulle en ändring i fortsättningsskolestadgan i förut angiven riktning i hög grad stimulera till inrättandet av en sjunde klass.

Därmed är också de sakkunnigas tal om större arbetslöshet bland ungdomen som en följd av den föreslagna anordningen vederlagt. Man blir för övrigt åtskilligt förvånad, när man ser de sakkunniga så starkt betona, att den föreslagna möjligheten till ändring av fortsättningsskolans organisation kunde skapa större konkurrens om arbetstillfällena. Det gäller allenast en befrielse från 180 timmar, som *kan* komma att medgivas för vissa lärjungar. Men sakkunniga ha intet att anföra om verkningarna på arbetsmarknaden av att ett stort antal unga människor få ägna sig ytterligare ett helt år åt skolarbete i stället för att nu under spridda tider sysselsättas därmed i regel 360 timmar. Och dock borde detta förhållande vara värt ett långt starkare understrykande. Ungdomsarbetslösheten är i verkligheten ett starkt argument för den av riksdagen begärda ändringen. I detta sammanhang kan erinras om att arbetareskyddslagen numera är ändrad dithän, att även pojkar äro hindrade träda i industriellt arbete före fyllda fjorton år. Allt talar för att man i städer och industrisamhällen under en längre sammanhängande tid bör behålla ungdomen i skolan.

I städer och stadsliknande samhällen torde det, som blivit visat, i regel icke möta några större svårigheter att omorganisera det sjunde skolåret till allmän eller yrkesbestämd fortsättningsskola. Något annorlunda ställer sig givetvis saken i B-skolor. I dylika av andra B-formen, där samtidigt 5 klasser undervisas, låter det sig knappast göra att inordna fortsättningsskolan i sjunde klassen. I B 1-skolor åter torde det vara möjligt att meddela allmän fortsättningsskolas kurs. I varje fall är detta lättare än den

nu medgivna anordningen att i skolor av andra B-formen lägga in det första fortsättningsskoleåret.

I detta sammanhang bör emellertid erinras om strävandena att medelst skolskjutsar m. m. centralisera skolväsendet på landsbygden, i vilket syfte Kungl. Maj:t avgivit vissa förslag till årets riksdag. I samma mån dessa strävanden krönas med framgång, blir antalet A-skolor större även på landsbygden. Och där man hyser betänkligheter mot att låta barnen ända från början av skoltiden skjutas längre eller kortare väg till en skola, torde man dock ha intresse för en centralisering av undervisningen under ett eventuellt sjunde skolår, då barnen uppnått en mera mogen ålder. Naturligtvis bör ett dylikt sammanförande endast ske, där man har lokaler etc. till förfogande utan särskild kostnad. De sakkunniga förmena, att en dylik anordning skulle medföra en avsevärd merutgift för skolväsendet, då eleverna på grund av ringa barnantal utan särskilda kostnader kunna övergå till den vanliga sjunde klassen i B-skolor. Detta kan man med skäl be tvivla. I en B 1-skola består högre avdelningen av tre klasser, övriga av två. I ett fall, där exempelvis varje klass har i medeltal 15 elever, kommer den översta avdelningen att rymma 45 lärjungar mot 30 i de övriga. Här framtvingar den *sju*-åriga skolan en högre skolform, som medför betydande kostnader och eljest icke skulle behöva förekomma. Samma förhållande inträder ännu oftare i B 2-skolan med dess fem klasser i folkskoleavdelningen, om skolan är sjuårig. Man kan därför säga, att i vissa fall ett centraliserande av undervisningen under det sjunde skolåret icke blott medför oomtvistliga pedagogiska fördelar utan jämväl betydande ekonomisk besparing.

De sakkunniga anse att ett sammanförande av båda fortsättningsskolekurserna till det sjunde skolåret skulle medföra en ojämnhet i skolplikten mellan städer och stadsliknande samhällen å ena sidan och landsbygden å den andra. Häremot behöver man endast erinra att de sakkunniga själva genom sitt förslag om att en fortsättningsskolekurs skall kunna ordnas i omedelbart sammanhang med sista folkskoleklassen också skapa motsättning mellan olika skolor. I ett skoldistrikt, där man till exempel låter sjunde klassen sluta omkring den 10 maj, kan fortsättningsskolekursen vara avslutad redan före midsommar. Här har man reellt blott sju skolår. Och då de sakkunniga antyda såsom möjligt, att ett skoldistrikt med exempelvis nio månaders lästid skall kunna avkorta tiden för sista folkskoleklassen till minimitid, d. v. s. åtta månader, skulle hela skillnaden mellan de sakkunnigas förslag och den av 1929 års riksdag ifrågasatta anordningen bli 9 läsdagar. För B-skolor, där läraren har att undervisa flera klasser, ställer sig saken ganska egendomlig. Här skulle den av de sakkunniga ifrågasatta årliga avkortningen av lästiden kunna medföra en betydande minskning av den sammanlagda tid, under vilken eleverna undervisas i folk- och fortsättningsskolan.

Jag vill sammanfatta mina synpunkter på en sjunde klass i stället för fortsättningsskola på följande sätt:

Anordningen kan i regel komma till användning i A-skolor. Sjunde skolåret ger rikligare tid för arbetskunskap än två fortsättningsskolekurser. I B 1-skolor kan den allmänna fortsättningsskolans kurs meddelas under sjunde skolåret. I vissa skoldistrikt torde man ha intresse av att sammanföra elever från B-skolor till gemensam undervisning under sjunde skolåret. Samma möjligheter förefinnas därvid som i A-skola. Risker för ett för-

sämrande av skolväsendet, där man nu har sjuårig folkskola jämte ett eller två fortsättningsskoleår, är ringa och uppväges i varje fall av att ett ökat antal skoldistrikt komma att införa ett sjunde skolår. Därigenom motverkas även ungdomsarbetslösheten.

I detta sammanhang vill utskottet vidare erinra om det i motionen II: 461 framförda yrkandet, att ettårig kurs vid högre folkskola måtte få ersätta två årskurser vid fortsättningsskola.

Beträffande de till stöd för berörda yrkande anförde skälen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

I kap. II (sid. 21—25 i statsrådsprotokollet) har behandlats frågan om *fortsättningsskola, grundad på sexårig folkskola.*

Fortsättningsskola,
grundad på
sexårig
folkskola.

De sakkunniga hava erinrat, att förutsättningen för fortsättningsskolkursens begränsning till en årskurs — vare sig kursen omfattar minst 180 eller minst 360 timmar — vore, att lärjungarna, innan de inträdde i fortsättningsskolan, genomgått sju klasser i folkskola eller ock sex klasser i folkskola och en årskurs i folkskolans högre avdelning. Ehuru inom riksdagen vid flera tillfällen väckta motioner om ettårig fortsättningsskola, grundad på sexårig folkskola, av riksdagen lämnats utan bifall, hava de sakkunniga dock ansett sig böra upptaga frågan till ytterligare utredning och överbäggande.

De sakkunniga hava i detta hänseende anført bland annat:

Den kurs, som nu genomgås under den föreskrivna minimitiden 360 timmar, kan icke med tillfredsställande resultat medhinnas på nämnvärt kortare tid. En väsentligare minskning av undervisningstiden måste också från andra synpunkter medföra helt ny plan för fortsättningsskolan. Med ett betydligt minskat timantal kan nämligen den på sexårig folkskola grundade fortsatta undervisningen icke i samma utsträckning som eljest omfatta både teoretisk och praktisk utbildning. Om man erinrar sig, att det i de yrkesbestämda fortsättningsskolorna ägnas minst 180 men ofta 240 timmar åt ämnet arbetskunskap, så inses lätt, att den för ämnena medborgarkunskap och modersmålet tillgängliga tiden skulle bli alldes otillräcklig för uppnående av något värdefullt resultat, om den sammanlagda undervisningstiden skulle avsevärt understiga 360 timmar. Förläggas fortsättningsskolans bägge årskurser med oavkortad tid, 12 veckor, till ett år, medför detta, att med inräknande av nödvändiga ledigheter vid årsskiftet och på andra tider folk- och fortsättningsskolornas lästerminer omfatta sammanlagt omkring 50 veckor. Det är varken troligt eller önskligt, att lärarna i folkskolan befinnas villiga att åtaga sig en sådan tjänstgöring. Den skulle lämna dem endast 14 dagars ledighet under sommaren. Men även om det åtminstone vissa år skulle lyckas att för fortsättningsskolan erhålla särskild lärare, måste organisationen betecknas såsom olämplig just för landsbygden, eftersom barnen, antingen fortsättningsskolans eller folkskolans, bleve upptagna av skolarbetet praktiskt taget hela sommaren. Givetvis minskas olägenheterna, i den mån som fortsättningsskolkursen avkortas, men därmed försvagas också resultatet av den fortsatta undervisningen i motsvarande grad.

Landsbygdens folkskolor äro till överbäggande antal anordnade enligt B-form. Det antal barn, som årligen avgå från var och en av dessa skolor,

blir därför icke synnerligen stort. Man torde kunna räkna med att vid skolor av B 2-form i medeltal 6—7 och i B 1-skolor 13—14 barn årligen avgå från högsta klassen. I de fortsättningsskolor, som äro grundade på dessa folkskolor, blir lärjungantalet därför icke större, än att bägge årskurserna kunna utan svårighet undervisas tillsammans. Denna anordning är särskilt från ekonomisk synpunkt lämplig. Vid tillämpning av densamma erhålla nämligen lärjungarna undervisning de stadgade 360 timmarna, ehuru läraravlönning utgår endast för 180 timmar årligen. Men detta är möjligt, blott om fortsättningsskolkursen är fördelad på två årskurser. Skulle den oavkortad sammanföras till en årskurs, erfordras för varje här ifrågavarande avdelning 360 lärartimmar årligen, d. v. s. undervisningen blir dubbelt så dyr som för närvarande. Antalet avdelningar, i vilka bägge årskurserna undervisas tillsammans, uppgår till mer än 5,000. En omläggning av dessa avdelningars organisation därhän, att hela kursen blir förlagd till ett år, skulle medföra, att anslaget till avlönande av lärare vid fortsättningsskolor måste höjas från nuvarande 5 miljoner kronor till minst $7\frac{1}{4}$ miljoner; alltså en utgiftsökning på omkring 2,250,000 kronor utan någon som helst utvidgning av undervisningen för de enskilda lärjungarna eller förhöjning av timarvodet för lärarna.

Visserligen kan man antaga, att den totala utgiftsökningen i verkligheten icke behöfve bli så stor som den ovan angivna, enär icke alla avdelningar komme att övergå till den nya anordningen. Som förut här ovan påvisats, komme det nämligen att bliva förenat med stora organisatoriska svårigheter att införa ettåriga kurser om 360 timmar. Kvar står likväl, att kostnaderna för varje fortsättningsskola, som omorganiseras enligt nu givna förutsättningar, bliva dubbelt så stora som de nuvarande och att skolväsendet därför så småningom onödigtvis blir avsevärt fördyrat. Enda sättet att verksamt förebygga detta torde vara att minska undervisningstiden för lärjungarna. Nedbringas den sammanlagda undervisningstiden från 360 till 300 timmar, stannar utgiftsökningen vid omkring 1,500,000 kronor. Begränsas kursen till 270 timmar, blir merutgiften omkring 1,125,000 kronor, och först vid 180 timmars kurs bliva kostnaderna lika med de nuvarande för 360 timmar. Samtliga dessa alternativ med avkortning av undervisningstiden innebära emellertid en så avsevärd försämring av den fortsatta undervisningen, att de icke kunna av sakkunniga förordas.

Ovan anförda skäl mot en på sexårig folkskola grundad fortsättningsskola med endast en årskurs torde vara tillräckliga för ett fastslående av organisationens olämplighet. Likväl torde ytterligare några synpunkter böra framhållas. Sakkunnigas ställningstagande här ovan till frågan, huruvida fortsättningsskolkurs skall krävas av lärjungar, som genomgått sjuårig heltidsläsande folkskola, grundar sig på förutsättningen, att skolplikten även framdeles skall omfatta sammanlagt 8 läsår. Skulle denna förutsättning genom ändrade bestämmelser bortfalla och ettårig fortsättningsskola medgivas, även där folkskolan är sexårig, kommer hela spörsmålet om skolväsendets organisation i ett väsentligen annat läge. Frågan om fortsättningsskolkurs som överbyggnad på folkskolans sjunde klass skulle då, oavsett om folkskolan är anordnad enligt A- eller B-form, förlora all aktualitet. Sjunde klassens ställning bleve likaledes förändrad. Under det att den tvååriga fortsättningsskolplikten visat sig innebära en eggelse till frivilligt införande av sjuårig folkskola, skulle organisationen ettårig fortsättningsskola på grundval av sexårig folkskola genom den starkt avkortade skoltiden bliva

ägnad att kraftigt motverka uppkomsten av sjuåriga folkskolor. Följderna av en sådan omorganisation av den fortsatta undervisningen komme då att bliva rakt motsatta dem riksdagen synes hava påräknat, då den år 1927 i skrivelse nr 255 anhöll om utredning av frågan. Riksdagen uttalar nämligen i skrivelsen, att den finner syftet att på frivillighetens väg främja utvecklingen av ett sjunde skolår i hög grad beaktansvärt.

Enligt sakkunnigas mening bör det därför av ovan angivna skäl icke medgivas, att den fortsatta undervisningen ordnas så, att lärjungar, som avgått från sexårig folkskola, fullgöra hela sin fortsättningsskolplikten under ett läsår. I en del fall må det dock tillåtas sådan lärjunge att under samma läsår genomgå fortsättningsskolans bägge årskurser, varjämte undervisningen också må kunna förläggas till sådana tider på året, att skolgången kan avslutas tidigare, än vad nu är fallet.

Skolöverstyrelsen har i likhet med de övriga myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, på det bestämdaste avstyrkt upphävande av den tvååriga fortsättningsskolplikten. Enligt överstyrelsens mening hava de sakkunniga anfört fullt övertygande skäl för sitt avståndstagande från framkomna förslag att medgiva skoldistrikt rätt att, även där folkskolan är sexårig, begränsa fortsättningsskolan till allenast en årskurs.

För egen del har departementschefen anfört huvudsakligen följande:

Ett sammanförande av den tvååriga fortsättningsskolans 360 undervisningstimmar till en årskurs skulle, enligt vad som framgår av de sakkunnigas utredning, medföra så väsentligt ökade kostnader för fortsättningsskolväsendet, att förslaget redan av denna anledning måste lämnas helt ur räkningen. Även i organisatoriskt hänseende vore en sådan anordning av skolväsendet i det närmaste ogenomförbar på landsbygden, i det att man skulle nödgas låta skolarbetet — antingen i folkskolan eller i fortsättningsskolan — pågå nästan hela sommaren, alltså under en tid, då hemmen ofta hava stort behov av barnens arbetshjälp, varjämte det skulle bliva förenat med synnerligen stora svårigheter att erhålla lärare för en så utsträckt årlig undervisning.

Givetvis skulle de nu påpekade olägenheterna kunna minskas genom avkortning av lärotiden i fortsättningsskolan, men endast om undervisningstiden för lärjungarna nedbringades till ungefär hälften av den nuvarande, skulle det från ekonomisk synpunkt bliva försvarbart att förlägga hela den på sexårig folkskola grundade fortsättningsskolkursen till ett läsår. Genomförandet av en sådan begränsning av fortsättningsskolans lärotid skulle emellertid innebära ett fullständigt upprivande av den organisation, på vilken 1918 års fortsättningsskola är byggd och efter vilken den hittills utvecklats sig. Vidare skulle följderna sannolikt bliva en så avsevärd försämring av skolväsendet, att jag i likhet med de sakkunniga och de hörda myndigheterna bestämt avstyrker ett allmänt upphävande av den tvååriga fortsättningsskolplikten, där folkskolan är sexårig. Vissa mindre jämkningar i nu gällande bestämmelser härom hava dock befunnits önskvärda.

I kap. III (sid. 26—30 i statsrådsprotokollet) har behandlats frågan om *fortsättningsskola, grundad på sjuårig halvtidsläsande folkskola.*

De sakkunniga hava sammanfattat sin uppfattning och sitt förslag i denna fråga på följande sätt:

Bihang till riksdagens protokoll 1932. 6 saml. 38 häft. (Nr 71.)

Fortsättningsskola, grundad på sjuårig halvtidsläsande folkskola.

Den obligatoriska skolplikten för de minderåriga i vårt land omfattar i normala fall sex läsår i folkskolan och två årskurser i fortsättningsskolan eller också sju läsår i folkskolan och en årskurs i fortsättningsskolan, alltså sammanlagt 8 läsår, varvid en årskurs i fortsättningsskolan betraktas såsom ett läsår. De jämkningar beträffande lästiderna, som sakkunniga föreslå, äro icke avsedda att innebära ändring av nyss nämnda grunder för skolpliktens allmänna omfattning, vilka alltjämt böra gälla, utan endast att underlätta undervisningens förläggande till den för orten lämpligaste årtiden.

Där folkskolan är sjuårig med halvtidsläsning och fortsättningsskolkursen följaktligen omfattar minst 360 timmar, kommer skoltiden i regel att omfatta 9 skolår. Medgivandet att förlägga de 360 timmarna till ett läsår har nämligen icke kunnat utnyttjas. Detta kan lätt medföra, att det sjunde skolåret i folkskolan, vilket skoldistriktet frivilligt infört, indrages. Sakkunniga anse den sjunde årsklassen synnerligen värdefull icke minst vid de halvtidsläsande skolorna, men för dess bibehållande och allännare införande, där heltidsläsning ej lämpligen kan tillämpas, synes det vara erforderligt, att fortsättningsskolkursen så begränsas, att den kan genomgå under ett läsår. Önskemålet att med bibehållande av det sjunde folkskoleåret även vid halvtidsläsande skolor kunna undvika skoltidens förlängning till 9 år anse de sakkunniga så beaktansvärt, att det för dess förverkligande bör kunna medgivas, att fortsättningsskolkursen vid dessa skolor avkortas till 9 veckor eller 270 timmar. Sakkunniga föreslå härför följande stadgande:

»I skoldistrikt, som anordnat obligatorisk sjuårig folkskola, tillhörande någon av folkskolans undantagsformer, eller sjuårig halvtidsläsande mindre folkskola, må, efter prövning i varje särskilt fall av skolöverstyrelsen, fortsättningsskolkursen för sådana lärjungar, som vid läsårets slut avgått från dylik skolas högsta klass, kunna omfatta en årskurs med minst 270 undervisningstimmar.»

Departementschefen har anfört bland annat:

Olika utvägar hava anlitats för ernående av ett bättre resultat av undervisningen vid halvtidsläsande skolor, där dessa på grund av lokala förhållanden icke lämpligen kunna göras heltidsläsande. Den måhända verksamaste åtgärden har varit utökning av skolpliktstiden med ett sjunde skolår. Denna skolorganisation medför efter tillkomsten av den tvååriga fortsättningsskolan en nioårig skolplikt och kan därför numera endast med svårighet införas eller upprätthållas. I syfte att underlätta tillämpningen av sjuårig skolkurs vid halvtidsläsande folkskolor föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 70 1928 års riksdag att medgiva fortsättningsskolkursens sammanförande vid dessa skolor till en årskurs, dock med bibehållande av den eljest för tvåårig fortsättningsskola bestämda minimitiden 360 timmar. Propositionen blev av riksdagen bifallen. Emellertid har det visat sig vara förenat med så stora organisatoriska svårigheter att till ett läsår förlägga en så omfattande fortsättningsskolkurs, att det av riksdagen i detta avseende lämnade medgivandet icke kunnat i nämnvärd utsträckning komma i tillämpning. De sakkunniga föreslå nu minimitidens nedsättande till 270 timmar för här avsedda fortsättningsskolor. Mot en sådan minskning av undervisningstiden hava flera av de i ärendet hörda myndigheter uttalat betänkligheter, dock i allmänhet utan att avstyrka förslaget.

Strävandena att genom införande av sjuårig folkskola stärka de svagare

skoltyperna, där dessa icke lämpligen kunna ersättas med bättre, äro värda allt erkännande och böra understödjas. Lämpligen kan detta ske därigenom, att den på dylik folkskola grundade fortsättningsskolan organiseras på sådant sätt, att lärjungarna kunna helt genomgå densamma under ett läsår. Därmed skulle även i dessa distrikt sjuårig folkskola kunna införas, utan att den sammanlagda skolpliktstiden behövde överstiga åtta år, vilket kan betecknas såsom ett allmänt önskemål. Som erfarenheten visat, att 360 undervisningstimmar endast i sällsynta undantagsfall kunna inrymmas i en årskurs i fortsättningsskola å landsbygden, delar jag de sakkunnigas mening, att en minskning av den nu bestämda minimi-tiden bör medgivas beträffande fortsättningsskolor, som äro grundade på sjuåriga halvtidsläsande folkskolor. Vid denna minskning bör man givetvis icke gå längre än som är nödvändigt, för att skolan skall kunna anordnas med en årskurs, och det kan därför ifrågasättas, om man icke borde bestämma minimi-tiden till 300 timmar. Då emellertid de sakkunniga föreslagit 270 timmar och en höjning av detta timantal icke direkt påyrkats av myndigheterna, finner jag mig ehuru med tvekan böra biträda de sakkunnigas här berörda förslag.

Åt skolöverstyrelsen bör åtminstone tills vidare uppdragas att pröva och godkänna reglementen med läroplaner för fortsättningsskolorna inom skoldistrikt med på nu angivet sätt reducerad undervisningstid i fortsättningsskolan, varvid dock icke bör krävas, att någon del av fortsättningsskolans lärokurs inrymmas i kursen för folkskolan. Som minskningen av undervisningstiden i dessa fortsättningsskolor skulle medgivas för undvikande av nioårig skolplikt, är den lika motiverad och bör kunna ifrågakomma, oavsett om utökningen av lärotiden i folkskolan förlagts till småskolestadiet eller till folkskolestadiet. Den bör också på samma villkor kunna medgivas även beträffande lärjungar, som genomgått mindre folkskola.

I de fall, då fortsättningsskola med 360 timmar, fördelade på två årskurser, kommer att ersättas av fortsättningsskola med en årskurs av minst 270 timmar, medför förändringen, såsom av statskontoret påpekats, ökning av utgifterna. Emellertid är det här fråga endast om ett begränsat antal skolor, varför de ekonomiska konsekvenserna icke kunna bli betydande. Dessutom bör uppmärksammas, att de här ifrågavarande skoldistrikten enligt nu gällande bestämmelser kunna anordna fortsättningsskolan med 360 timmar i en årskurs. Vid jämförelse med en sådan organisation, som dock vunnit endast mycket ringa tillämpning, innebär den nu föreslagna besparing av utgifter.

I fråga om *fortsättningsskolkursens förläggning under läsåret* (sid. 31—37 i statsrådsprotokollet) hava de sakkunniga sammanfattat sina uttalanden och sina förslag på följande sätt:

De sakkunniga hava sökt utvägar att på annat sätt vinna det väsentligaste av vad man velat ernå genom förslaget att inarbeta hela fortsättningsskolkursen i lärokursen för folkskolans sjunde årsklass. I sådant syfte hava sakkunniga särskilt undersökt möjligheten att påbörja undervisningen i fortsättningsskolan omedelbart efter det lärjungarna avgått från folkskolan. Med en dylik anordning bortfaller det av mången klandrade uppehållet mellan folkskolan och den första årskursen i fortsättningsskolan, och, där fortsättningsskolan omfattar allenast en årskurs, få lärjungarna fullgöra hela skolplikten i en följd. Omorganisation av skolväsendet i denna

Fortsättningsskolkursens förläggning under läsåret.

riktning bör i den mån skoldistriktet så finna lämpligt kunna genomföras utan särskilt medgivande av Kungl. Maj:t. Sakkunniga hemställa därför, att härom gällande bestämmelser måtte erhålla följande ändrade lydelse:

»Efter beslut av skoldistriktet må högst en årskurs av fortsättningsskolan kunna förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, varvid dock, där fortsättningsskolan är tvåårig, andra årskursen icke må begynna tidigare än ett år efter första årskursens början.»

Ett sammanförande av den fortsatta undervisningen till *en* årskurs, även där folkskolan är sexårig, kan icke genomföras utan avsevärd minskning av undervisningstiden. Förändringen skulle trots den avkortade undervisningstiden medföra betydligt ökade kostnader för skolväsendet och även i andra avseenden medföra sådana konsekvenser, att sakkunniga icke kunna tillstyrka en dylik omläggning av fortsättningsskolan. Med yrkesbestämd tvåårig fortsättningsskola följer emellertid för närvarande i vissa fall den svårigheten, att lärjunges genomgående av skolans andra årskurs blir fördröjt oskäligt länge. För undanröjande av denna olägenhet föreslå de sakkunniga följande bestämmelse:

»Är antalet lärjungar i yrkesbestämd fortsättningsskola med minst 120 timmars praktiskt arbete i skolkök, verkstad, jordbruk eller dylikt så ringa, att bägge årskursernas lärjungar lämpligen böra i detta praktiska arbete undervisas tillsammans, må sådan undervisning kunna förläggas till härför lämplig tid utan hinder av att vissa lärjungar därvid komma att genomgå fortsättningsskolans bägge årskurser under ett och samma läsår, dock att lärjunge må genomgå endast en årskurs det kalenderår, under vilket han avgått från folkskolan.»

Departementschefen har anfört:

Alltsedan den obligatoriska fortsättningsskolan infördes, hava skoldistriktet åtnjutit stor frihet att förlägga undervisningen till för orten lämpliga tider av året. Begränsningen av denna frihet har egentligen bestått endast däri, att två årskurser icke fått förläggas till samma läsår och att lärjungarna kunnat intagas i fortsättningsskolan tidigast under läsåret efter det, under vilket de avgått från folkskolan. I sistnämnda avseende har genom riksdagens beslut år 1928 inträtt den förändringen att en del av fortsättningsskolkursen kan efter medgivande av Kungl. Maj:t förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, varvid dock den andra årskursen i tvåårig fortsättningsskola icke må begynna tidigare än ett år efter den första årskursens början.

De sakkunniga föreslå nu sådan ändring av hithörande stadganden, att lärjungarna undantagsvis må kunna genomgå fortsättningsskolans bägge årskurser under ett läsår, nämligen i det fall, att antalet lärjungar i yrkesbestämd fortsättningsskola med praktiskt arbete i skolkök, verkstadsarbete eller dylikt är så ringa, att bägge årskursernas lärjungar lämpligen böra i detta praktiska arbete undervisas tillsammans. Förslaget innebär en ändamålsenlig jämkning av nu gällande bestämmelser, som enligt vad de sakkunniga påvisat kunna för vissa lärjungar medföra en olämplig lång väntetid, innan de bliva i tillfälle att fullgöra skolplikten. Då förslaget kan anses hava vissa förtjänster även från ekonomisk synpunkt, tillstyrker jag dess genomförande, likväl med den begränsningen, att lärjunge icke må

tillåtas påhörja fortsättningsskolans andra årskurs redan det kalenderår, under vilket han avgått från folkskolan.

Medgivande att förlägga en del av fortsättningsskolan till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, har hittills sökts och erhållits av omkring 50 skoldistrikt. Från undervisningssynpunkt kan det knappast vara till fördel, att lärjungarna beredas tillfälle att genomgå fortsättningsskolan vid ännu tidigare ålder, än vad hittills i regel kunnat ske. Däremot kan det ej förnekas, att de olägenheter, som åtfölja fortsättningsskolan, avsevärt minskas, om en årskurs förlägges till tiden omedelbart efter det lärjungarna avgått från folkskolan. Sålunda kan det ofta påtalade uppehållet mellan folkskolan och fortsättningsskolans första årskurs helt försvinna. Där folkskolan omfattar sju årsklasser och fortsättningsskolan blott en årskurs, skulle enligt de sakkunnigas förslag lärjungarna bliva i tillfälle att i ett sammanhang fullgöra hela skolplikten. Därmed vore det huvudsakligaste vunnet av vad man velat uppnå med förslaget att i folkskolans sjunde årsklass inlägga lärokursen för fortsättningsskolans bägge årskurser. En icke oväsentlig förtjänst hos det nu föreliggande förslaget är, dels att enligt detsamma särskilt fortsättningsskola skulle komma att alltjämt finnas i samtliga skoldistrikt, vilket är av betydelse för skolpliktens fullgörande, dels ock att de lättnader beträffande skolplikten, som skulle uppstå, kunna komma de minderåriga till godo icke blott i städer och andra samhällen med A-skolor utan även på landsbygden, där folkskolorna äro anordnade enligt B- eller C-form.

Jag tillstyrker därför de sakkunnigas här berörda förslag, vilket innebär, att bestämmelser om fortsättningsskolkursens påbörjande redan i maj eller juni månader det år, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, må utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande kunna i vanlig ordning intagas i distriktets reglemente för fortsättningsskolan. I likhet med de sakkunniga och skolöverstyrelsen finner jag det ur såväl ekonomisk som pedagogisk synpunkt nödvändigt, att den nu gällande föreskriften angående förläggningen av den andra årskursen bibehålles oförändrad.

Skolöverstyrelsen har i detta sammanhang framhållit, att fortsättningsskolans arbetstider icke sällan påkalla överflyttning av en eller annan läsvecka i folkskolan från vårterminen till höstterminen eller tvärtom. Detta synes enligt nu gällande bestämmelser icke kunna ske utan ökade utgifter för skoldistriktet. Enligt överstyrelsens mening skulle denna och en del andra olägenheter bortfalla, om avlöning till folk- och småskollärarinnor samt statsbidrag därtill avsåge budgetår i stället för kalenderår, såsom nu är fallet. Frågan synes mig otvivelaktigt vara förtjänt av ytterligare uppmärksamhet.

Här bör vidare erinras om det i motionen I: 319 framförda yrkandet, att fortsättningsskolans hela undervisningstid, 360 undervisningstimmar, måtte få förläggas till ett läsår i enlighet med i motionen framställt förslag. Beträffande de skäl, som i motionen anförts till stöd för berörda yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

I kap. V (sid. 38—51 i statsrådsprotokollet) behandlas frågan om *befrielse från fortsättningsskolplikt*.

De sakkunniga hava sammanfattat sitt uttalande och sitt förslag på följande sätt:

Befrielse från fortsättningsskolplikt.

Under nuvarande förhållanden kan skolpliktig endast på grund av sjukdom, lyte eller liknande omständigheter av skolstyrelsen befrias från skyldigheten att fullgöra fortsättningsskolplikten. Enligt sakkunnigas mening bör det dock finnas möjlighet att undantagsvis medgiva sådan befrielse även av andra orsaker. Sålunda bör lärjunge, som uppenbarligen saknar förmåga att tillgodogöra sig den fortsatta undervisningen, kunna befrias från skyldigheten att deltaga däri. Även för lärjunge, som av andra orsaker utan eget förvållande blivit förhindrad att inom eljest normal tid fullgöra sin skolplikt, bör undantagsvis befrielse från någon del av fortsättningsskolplikten kunna ifrågakomma. Sådan lärjunge måste dock för att kunna vinna befrielse från skolplikt hava uppnått viss minimiålder, vilken icke gärna kan sättas lägre än vid ett års högre ålder än den för avgång från folkskolan utan fullständigt genomgången kurs bestämda minimiåldern. Av praktiska skäl förorda sakkunniga, att de lokala skolstyrelserna tillerkännas befogenhet att pröva och besluta även beträffande dessa frågor. Därmed följer, att i fortsättningsskolstadgan måste så tydligt som möjligt angivas, under vilka förhållanden befrielse från skolplikt må kunna medgivas. Även böra folkskolinspektörerna sättas i tillfälle att noggrant följa skolstyrelsernas handläggning av här ifrågavarande ärenden och omedelbart ingripa, därest missbruk av rätten att befria från skolplikt skulle förekomma.

Den i berörda avseende verkställda utredningen föranleder sakkunniga att hemställa, att till nu gällande bestämmelser rörande befrielse från fortsättningsskolplikt fogas nedanstående tillägg:

»Minderårig, som genomgått sjuårig folkskola eller som genomgått sexårig folkskola och därefter under en årskurs regelbundet deltagit i den fortsatta undervisningen, må, om han erhållit stadigvarande arbetsanställning och särskilt ömmande omständigheter föreligga eller om hans arbete eljest är av avgörande betydelse för hemmets ekonomi, kunna av skolstyrelsen medgivas befrielse från honom åliggande ytterligare skolplikt, dock icke före utgången av den fortsättningsskolkurs, som avslutas det kalenderår, under vilket den minderårige fyller 15 år.

Minderårig, som avgått från folkskolan jämlikt bestämmelserna i § 48 mom. 2 folkskolestadgan och som uppenbarligen saknar förmåga att tillgodogöra sig den fortsatta undervisning, som inom skoldistriktet lämpligen kan beredas honom, må av skolstyrelsen kunna helt eller delvis befrias från fortsättningsskolplikt.

Innan skolstyrelsen jämlikt bestämmelserna här ovan medgiver lärjunge befrielse från skolplikt, skall styrelsen såvitt möjligt inhämta yttrande i ärendet från vederbörande lärare, och åligger det styrelsen att genom utdrag av styrelsens protokoll underrätta statens folkskolinspektör om varje beslut, varigenom sådan befrielse medgivits.»

Erfarenheten har visat, att i stadgorna för fortsättningsskolan och för yrkesundervisningen erfordras mindre jämkningar till förtydligande av hur skolplikten må fullgöras av minderårig, som intagits i lärlingsskola, innan han fullgjort sin fortsättningsskolplikt. Med anledning härav föreslå sakkunniga följande bestämmelser härom:

»Skolpliktig, som fyllt 15 år, må kunna fullgöra sin fortsättningsskolplikt i lärlingsskola, om han av denna skolas styrelse befinnes äga nödiga förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen där.

Det åligger styrelse för lärlingsskola, att då lärjunge, som intagits i lärlingsskola, innan han fullgjort sin fortsättningsskolplikt, avgår från lärlings-

skolan eller upphör att regelbundet deltaga i undervisningen, därom under-
rätta styrelsen för fortsättningsskolan i det skoldistrikt, som lärjungen till-
hör. Sådant meddelande skall innehålla uppgift även angående arten och
omfattningen av den undervisning i lärlingskolan, vari lärjungen deltagit.»

De sakkunniga hava i detta sammanhang till övervägande upptagit en av
Kristianstads läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott till statsrådet och
chefen för ecklesiastikdepartementet ingiven framställning, vilken överläm-
nats till sakkunniga. Framställningen härrör egentligen från hushållnings-
sällskapets egnahemsnämnd, som anhållit, att det måtte tagas under över-
vägande, huruvida icke den verksamhet, som bland landsbygdens ungdom
bedrivs av de s. k. lantbruksklubbarna, skulle kunna inrangeras som ett
led i den jordbruksbetonade fortsättningsskolans verksamhet. De sakkun-
niga hava icke funnit sig kunna tillstyrka, att deltagande i lantbruksklub-
barnas verksamhet skall medföra befrielse från skyldighet att besöka fort-
sättningsskolan. Däremot hava de sakkunniga förordat, att samverkan mellan
jordbruksbetonade fortsättningsskolor och lantbruksklubbarna borde på annat
sätt ordnas till ömsesidig båtnad.

Skolöverstyrelsen har hemställt, att de av sakkunniga föreslagna bestäm-
melserna angående minderårigs befriande från fortsättningsskolplikt av
annan anledning än sjukdom, lyte eller liknande omständigheter måtte i
huvudsak utformas på sätt här nedan angives:

Minderårig, som antingen genomgått sjuårig folkskola eller en årskurs i
folkskolans högre avdelning eller ock under en årskurs regelbundet deltagit
i fortsättningsskolans undervisning, må, om särskilt ömmande omständig-
heter föreligga och den minderåriges arbete är av avgörande betydelse för
hemmets ekonomi samt hjälp enligt bestämmelserna i § 28 fortsättnings-
skolstadgan icke lämpligen kan beredas, kunna i den ordning här nedan
sägs av skolstyrelsen erhålla befrielse från honom åliggande ytterligare fort-
sättningsskolplikt. Sådant befrielse från skolplikt må dock icke lämnas före
utgången av fortsättningsskolkurs, som avslutas det kalenderår, under vilket
den minderåriga fyller 15 år, eller om han jämlikt bestämmelserna i § 26
fortsättningsskolstadgan åtnjutit uppskov med fullgörandet av fortsättnings-
skolplikten, 16 år.

Minderårig, som avgått från folkskolan jämlikt bestämmelserna i § 48
mom. 2 folkskolestadgan och som uppenbarligen saknar förmåga att till-
godogöra sig den fortsatta undervisning, som inom skoldistriktet lämpligen
kan beredas honom, må av skolstyrelsen kunna i här nedan angiven ord-
ning helt eller delvis befrias från fortsättningsskolplikt.

Skriftlig framställning om minderårigs befrielse från skolplikt göres av
målsman hos skolstyrelsen. Innan skolstyrelsen fattar beslut med anledning
av sådan framställning, skall den, efter att i fråga om befriande från skol-
plikt på grund av lärjunges bristande fattningsgäva hava inhämtat yttrande
från vederbörande lärare, med bifogande av för ärendets bedömande nödiga
upplysningar översända handlingarna till statens vederbörande folkskolins-
spektör, som har att däröver med av- eller tillstyrkan till skolstyrelsen av-
giva yttrande. Finner sig därefter skolstyrelsen vid sitt beslut i ärendet
icke kunna godkänna av folkskolinspektör gjort yrkande, hänskjutes ärendet
till skolöverstyrelsen för prövning och avgörande.

Departementschefen har för egen del anfört:

Från skilda håll gör sig den meningen gällande, att det borde förefinnas större möjlighet än vad nu är fallet att i enstaka fall medgiva lärjunge befrielse från skyldigheten att fullständigt genomgå fortsättningsskolan. De sakkunniga hava utförligt redogjort för skälen härtill, och jag delar i princip deras uppfattning, att vissa lättnader i berörda avseende äro erforderliga. Uppenbarligen är emellertid spørgmålet var mycket ömtålig beskaffenhet, och det gäller därför att framgå med varsamhet. Av särskild betydelse för frågans lyckliga lösning är, att villkoren för erhållande av befrielse från skolplikten i möjligaste mån fastslås på sådant sätt, att det kan med lätthet och objektivt konstateras, huruvida de äro uppfyllda. I detta avseende torde det vara lämpligast, att det som allmänt villkor för vinnande av befrielse från fortsättningsskolplikt bestämmes, att lärjungen skall hava uppnått en viss minimiålder. De sakkunniga hava i detta avseende föreslagit, att befrielse icke må kunna medgivas före utgången av den fortsättningsskolkurs, som avslutas det kalenderår, under vilket den minderårige fyller 15 år, alltså ett år efter det lärjunge, som ej fullständigt genomgått folkskolan, kan erhålla tillstånd att avgå från denna skola. Denna av de sakkunniga föreslagna lägsta ålder, vid vilken lärjunge må kunna befrias från fortsättningsskolplikt, synes mig vara väl motiverad. Att sådant tillstånd skulle, utom då det gäller lärjunge, som saknar förmåga att tillgodogöra sig undervisningen, kunna erhållas vid ännu tidigare ålder än den föreslagna, anser jag bör vara uteslutet. Å andra sidan finner jag mig icke kunna biträda framkomna yrkanden angående höjning av ifrågavarande minimiålder.

Minderårig, som uppenbarligen saknar förmåga att tillgodogöra sig undervisningen i fortsättningsskolan bör kunna utan hänsyn till ålder helt eller delvis befrias från skyldigheten att besöka fortsättningsskolan.

Emellertid bör icke varje lärjunge, som uppnått den angivna åldern, kunna befrias från honom ännu åliggande skolplikt, utan bör detta vara möjligt endast då starka skäl därför kunna anföras.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle det överlätas på de lokala fortsättningsskolstyrelserna att i förekommande fall besluta angående befrielse från fortsättningsskolplikt. I de infordrade yttrandena hava myndigheterna ganska samstämmigt betecknat denna anordning såsom otillfredsställande och icke innebärande tillräckliga garantier mot missbruk. Den kontroll över skolöverstyrelsernas handhavande av nämnda befogenhet, som tänkts ligga däri, att vederbörande folkskolinspektör skulle underrättas om varje av skolstyrelsen medgiven befrielse från fortsättningsskolplikt, anses i allmänhet betydelselös. Skolöverstyrelsen föreslår den ändringen i de sakkunnigas förslag, att de lokala skolmyndigheterna skulle inhämta folkskolinspektörens yttrande, innan fråga om lärjunges befriande från skolplikt avgjordes. Därjämte skulle bestämmas, att, om fortsättningsskolstyrelsen funne sig icke kunna biträda av folkskolinspektören gjort yrkande, ärendet skulle för prövning och avgörande hänskjutas till skolöverstyrelsen. Även med införande av dylika bestämmelser rörande handläggningen av ärendena skulle beslutanderätten komma att med få undantag utövas av den lokala skolstyrelsen men tillräckliga garantier vinnas för en jämförelsevis likformig tillämpning av bestämmelserna och mot missbruk av desamma.

De invändningar, som gjorts mot de sakkunnigas här avsedda förslag,

synas mig vara i huvudsak berättigade, varför jag tillstyrker det av skolöverstyrelsen framförda förslaget rörande ärendenas handläggning.

De sakkunniga hava föreslagit vissa förtydligande jämkningar i stadgan- dena angående fortsättningsskolplikten för minderåriga, som intagits i lärlingsskola utan att hava dessförinnan fullständigt genomgått fortsättnings- skolan. Då ett förtydligande av bestämmelserna i fråga synes vara av behovet påkallat, vill jag förorda vad de sakkunniga härutinnan föreslagit.

Bestämmelser rörande befrielse från skolplikt torde vara av beskaffenhet att böra av Kungl. Maj:t i administrativ ordning utfärdas.

En närmare samverkan mellan de s. k. lantbruksklubbarna och de yrkes- bestämda fortsättningsskolorna i anslutning till jordbruk finner jag både önskvärd och möjlig. Men jag kan icke biträda tanken att låta det fullt frivilliga klubbarbete, som enskilt utföres av minderåriga, ersätta fortsättnings- skolan eller medföra befrielse från någon del av undervisningen i denna. Jag ansluter mig således närmast till vad de sakkunniga härom anfört.

I kap. VI (sid. 52—65 i statsrådsprotokollet) behandlas frågan om *fortsättningsskolväsendets centralisering*.

Fortsätt-
ningsskol-
väsendets
centrali-
sering.

De sakkunniga sammanfatta sina uttalanden och sina förslag i denna fråga på följande sätt:

Frågan om fortsättningsskolväsendets centralisering har varit föremål för ingående utredning av skolöverstyrelsen, som även framlagt förslag i ären- det. Förslaget grundar sig huvudsakligen på den principen, att skoldistrikt för bestridande av kostnaderna för skolskjutsar eller inackordering av fort- sättningsskolpliktiga barn må kunna erhålla statsbidrag intill belopp, mot- svarande besparingar, vilka uppkomma genom indragning av fortsättnings- skola, som blir obehövlig på grund av centraliseringen. Skolorganisationen skulle prövas och godkännas av skolöverstyrelsen men den årliga rekvisi- tionen av statsbidraget göras hos länsstyrelsen.

Sakkunniga biträda i likhet med statskontoret i allt väsentligt skolöver- styrelsens förslag. Men därjämte framhålla sakkunniga, att nämnda stats- bidrag bör kunna tillfälligtvis för kortare tid utgå, om vederbörande folk- skolinspektör vitsordar, att motsvarande besparing uppkommer genom in- dragning av eljest erforderlig skola. Sakkunniga påvisa även, att det i vissa fall finnes ett oundgängligt behov av inackordering eller skolskjutsar för fortsättningsskolpliktiga långt från skola boende barn, utan att särskild fort- sättningsskola för dem eljest kan anses motiverad. I sådana fall bör stats- bidrag utgå enligt de villkor, som i motsvarande fall tillämpas beträffande lärjungar i folkskolan, varför uttrycket »skolpliktiga barn» i författningarna angående dessa statsbidrag bör anses innefatta även lärjungar i fortsättnings- skolan. Det av skolöverstyrelsen i framställning den 28 december 1926 framförda förslaget, att egentlig fortsättningsskola — allmän eller yrkesbestämd — må kunna i vissa fall anordnas även för lärjungar, som avgått från mindre folkskola, finna sakkunniga utgöra en förutsättning för centraliseringens genomförande inom en del skoldistrikt och även från andra synpunkter beaktansvärt.

Sakkunniga hemställa alltså, att nödiga åtgärder måtte vidtagas för en frivillig centralisering av fortsättningsskolväsendet enligt i huvudsak följande allmänna grunder:

»1. Skoldistrikt, som genomför sådan centralisering av fortsättningsskolväsendet, att eljest erforderlig skola därigenom bliver obehövlig, må, på sätt här nedan sägs, kunna erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för fortsättningsskolpliktiga lärjungar, vilka eljest icke skulle kunna besöka skolan på grund av dess avstånd från hemmet eller andra liknande omständigheter.

2. Statsbidrag enligt punkt 1 må till ett skoldistrikt utgå med högst det belopp, som motsvarar den besparing i statsbidraget till avlönande av lärare i fortsättningsskola inom distriktet, vilken uppkommer därigenom, att eljest erforderlig skola på grund av centraliseringen bliver obehövlig. Vid beräkning av denna besparing skall hänsyn tagas endast till fortsättningsskolor och mindre fortsättningsskolor, som av skolöverstyrelsen förklarats vara erforderliga, därest statsbidrag till centralisering icke utginge; dock att statsbidrag till fortsättningsskolväsendets centralisering må kunna enligt eljest angivna grunder utgå för en tid av högst två år, därest statens vederbörande folkskolinspektör vitsordar, att motsvarande besparing i statsbidraget till avlönande av lärare vid fortsättningsskola inom distriktet därigenom uppkommer.

3. Statsbidrag, som här avses, må utgå med belopp, som motsvarar kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar, dock för varje lärjunge med högst 1 krona 25 öre för dag, och skall statsbidraget utgå endast för dag, för vilken avgift för inackordering, skolhushåll eller skolskjuts verkligen förekommit.

4. Pågår undervisningen i skola, till vilken hänvisats lärjunge, för vilken här avsett statsbidrag utgår, mindre än 30 timmar i veckan, beräknas statsbidraget för det antal dagar, för vilket bidraget skulle utgått, om undervisningen fortgått 30 timmar i veckan.

5. Beslutar skoldistrikt att med bidrag av statsmedel centralisera fortsättningsskolorna, åligger det fortsättningsskolstyrelsen att allt efter förekommande fall anordna inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för lärjungarna, och skall lärjunge, som ej genom målsmans egen försorg erhåller stadgad fortsatt undervisning, vara skyldig att ställa sig till efterrättelse vad skolstyrelsen angående hans skolgång bestämmer.

6. Målsman, som själv ombesörjer inackordering, skolhushåll eller skolskjuts åt lärjunge, för vilken statsbidrag utgår, må efter medgivande av skolstyrelsen kunna utbekomma det för lärjungen i fråga utgående statsbidraget.

7. Är antalet från skola avlägset boende lärjungar så ringa, att särskild fortsättningsskola för dem ej anses erforderlig, må bidrag av statsmedel till inackordering eller skolskjutsar för dem kunna utgå enligt de bestämmelser, som i motsvarande fall gälla beträffande skolpliktiga barn, som tillhöra folkskolan.

8. Omfattar fortsättningsskolområde två eller flera folkskolområden, inom vilka den allmänna barnundervisningen meddelas i mindre folkskola, må fortsättningsskola kunna anordnas för undervisning även åt lärjungar, som avgått från mindre folkskola.»

Departementschefen har anfört:

Behovet av en centralisering av fortsättningsskolväsendet är allmänt erkänt. Den nuvarande organisationen medför, att det mångenstädes uppstår skolavdelningar med så ringa barnantal, att det från såväl pedagogisk som

ekonomisk synpunkt måste anses högeligen önskvärt att flera sådana avdelningar vid undervisningen sammanföras till en enda. I regel kan detta icke ske utan att antingen skolskjutsar eller inackordering av lärjungarna tillgripes. Kostnaderna härför kunna icke i förväg exakt beräknas men måste i alla händelser helt bestridas av statsmedel på grund av den beträffande utgifterna för fortsättningsskolan tillämpade principen, att skoldistriktet endast skola tillhandahålla lokaler och nödig undervisningsmateriel.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget grundar sig i allt väsentligt på en tidigare framställning i ärendet från skolöverstyrelsen. För att icke opåräknade statsutgifter skola uppstå, förutsättes, att centralisering icke tillgripes, om statsutgifterna för centraliseringen skulle bli större än statsbidraget till avlönande av lärare vid de skolor, som skulle indragas. Därjämte skulle maximikostnaderna för skolskjutsar eller inackordering för varje barn och dag bestämmas till 1 krona 25 öre, vilket i det närmaste motsvarar det belopp, 40 kronor för månad, som kan utgå vid inackordering för skolundervisning av lots- eller fyrapersonalens barn. Det beräknas, att en icke oväsentlig besparing av statsutgifter skulle genom en på detta sätt anordnad centralisering uppstå, men särskilt bleve det av betydelse, att en värdefullare undervisning bereddes barn från glest befolkade bygder.

I sitt utlåtande den 24 november 1931 angående de sakkunnigas betänkande har överstyrelsen hemställt om sådan jämkning av de föreslagna grunderna för beräkning av det högsta belopp, varmed statsbidraget till centraliseringen inom ett skoldistrikt skulle kunna utgå, att till grund för beräkningen lägges ett av riksdagen bestämt belopp, som skall anses motsvara den besparing av statsbidrag till lärarlöner, som uppstår för varje på grund av centraliseringen indragen skola. Genom detta förslag skulle för ärendenas handläggning vinnas en förenkling, som måste betecknas såsom synnerligen önskvärd. Utan en sådan bestämmelse skulle det nämligen bli förenat med stora svårigheter för de prövande och kontrollerande myndigheterna att tillförlitligt beräkna de belopp, utöver vilka kostnaderna för centraliseringen icke finge gå. Förslaget tillstyrkes av statskontoret.

Skolöverstyrelsen har föreslagit, att det belopp, som borde anses motsvara besparingen, då skola indrages, skulle bestämmas till 450 kronor, vilket utgår till läraravlönningen vid allmän fortsättningsskola med minimiundervisningstid, 180 timmar för år. Härtill kan göras den anmärkningen, att om en mindre fortsättningsskola indrages, blir den verkliga besparingen endast omkring 270 kronor. Statskontoret har därför ifrågasatt, att det enhetliga ersättningsbeloppet skulle bestämmas till exempelvis 300 kronor för indragen mindre fortsättningsskola.

Det bör vid bedömandet av denna fråga uppmärksammas, att vare sig det nämnda beloppet bestämmas till 450 eller 300 kronor, innebär icke detta, att omkostnaderna för centralisering alltid komma att uppgå till motsvarande belopp. Dessa omkostnader bli nämligen, särskilt där inackordering och ej skolskjutsar kommer till användning, i det närmaste helt beroende av antalet lärjungar i den indragna skolan. Inackorderingsavgiften för *en* lärjunge under sex veckor skulle komma att uppgå till högst 52 kronor 50 öre. Finnes i den till indragning bestämda skolan endast 3 lärjungar, stanna utgifterna för centraliseringen vid 157 kronor 50 öre, oavsett om det belopp, som kunnat komma till användning, bestämts till 300 eller 450 kronor. Men uppginge antalet lärjungar till sex, komme inackorderingsavgifterna att stiga till 315 kronor, och någon centralisering skulle då

knappast komma till stånd, om 300 kronor vore det belopp, som statsutgifterna för centraliseringen icke finge överstiga. Det framgår härav, att om det högsta belopp, som kunde tagas i anspråk för centraliseringen, bestämdes till 450 kronor vid indragning av fortsättningsskola men blott 300 kronor, då mindre fortsättningsskola indrages, detta skulle medföra vissa icke önskvärda konsekvenser. I de delar av landet, där folkskoleväsendet nått sådan utveckling, att mindre folkskolor allmänt blivit ersatta med folkskolor, skulle statsverket komma att bekosta centralisering av fortsättningskolväsendet, om antalet lärjungar i de indragna fortsättningsskolorna icke i medeltal överstege åtta. Däremot skulle i skoldistrikt med ett flertal mindre folkskolor centraliseringen i allmänhet kunna genomföras endast om lärjungarnas antal i de mindre fortsättningsskolorna i allmänhet icke överstege fem. Olämpligheten av en sådan anordning framträder särskilt starkt, om man erinrar sig, att det i regel jämförelsevis lätt kan inrättas fortsättningsskola, där folkskola finnes, men att den fortsatta undervisningen inom skoldistrikt med ett större antal mindre folkskolor näppeligen kan tillfredsställande ordnas utan genom centralisering.

Vid lösningen av den föreliggande frågan kan man icke fasthålla vid, att utgifterna för centraliseringen med nödvändighet måste i varje särskilt fall motsvaras av fullt ut lika stora besparingar. Frågan måste givas en något vidare innebörd, varvid man i någon mån låter de betydligt större besparingar, som uppkomma vid indragning av fortsättningsskolor med ringa barnantal, i någon mån underlätta den nödvändiga centraliseringen av mindre fortsättningsskolor med större antal lärjungar. Jag tillstyrker därför skolöverstyrelsens här ifrågavarande, i utlåtandet av den 24 november 1931 framlagda förslag oförändrat, så mycket mera som detta även i hög grad förenklar handläggningen av ärendena. Emellertid synes mig varje skoldistrikt böra äga att, innan en ny centraliseringsorganisation mera definitivt bliver fastställd, under viss tid pröva dess lämplighet och härunder åtnjuta vederbörligt statsbidrag. Jag föreslår alltså, att statsbidrag till fortsättningskolväsendets centralisering må kunna enligt eljest angivna grunder utgå för en tid av högst två år, därest statens vederbörande folkskolinspektör vitsordar, att motsvarande besparing i statsbidraget till avlönande av lärare vid fortsättningsskola inom distriktet därigenom uppkommer.

Enligt nu gällande bestämmelser har staten åtagit sig att helt bekosta den ökning av utgifterna som uppstår, om skoldistriktet genom införande av yrkesbestämda fortsättningsskolor eller utsträckning av undervisningstiden förbättrar skolväsendet. En motsvarande förbättring av undervisningen följer i vissa fall med centraliseringen, i det att lärjungar, som genomgått mindre folkskola, därigenom kunna beredas fortsatt undervisning i egentlig fortsättningsskola, allmän eller yrkesbestämd. I regel torde denna förbättrade undervisning icke komma att vålla några ökade utgifter, enär lärjungarna från de genom centraliseringen indragna skolorna kunna hänvisas till eljest i verksamhet varande skolor, som ej hava fyllda avdelningar. Men i enstaka fall, särskilt inom skoldistrikt med förhållandevis stort antal mindre folkskolor, kan det bliva erforderligt att på grund av centraliseringen öka antalet läraravdelningar vid någon eller några fortsättningsskolor. Det har ifrågasatts, att statsbidraget till inackordering av lärjungarna skulle i sådana fall minskas. Därigenom skulle emellertid centraliseringen av fortsättningskolväsendet försvåras, där den bäst behöves.

Ofta skulle det icke heller kunna avgöras, huruvida ökningen av antalet läraravdelningar förorsakats av centraliseringen eller därav, att man velat specialisera undervisningen för att exempelvis kunna bereda flickorna undervisning i husligt arbete. Skolöverstyrelsen har i sin skrivelse den 29 september 1928 (sakkunnigas betänkande sid. 74) utförligt behandlat denna fråga, och jag ansluter mig till överstyrelsens mening, att vid beräkning av statsbidrag till inackordering eller skolskjutsar hänsyn icke må tagas till avlöningen åt lärarna vid de skolor, där lärjungarna efter centraliseringen komma att undervisas. Likaledes tillstyrker jag sådan för centraliseringens genomförande nödvändig ändring av bestämmelserna i §§ 54 och 55 fortsättningsskolstadgan, att även för lärjungar, som avgått från mindre folkskola, må vid centralisering kunna upprättas egentlig fortsättningsskola.

I vissa fall föreligger behov av inackordering av fortsättningsskolpliktiga barn även utan samband med fortsättningsskolväsendets centralisering. I avseende härå hava de sakkunniga framhållit lämpligheten av att bestämmelserna angående statsbidrag till inackordering av lärjungar i folkskola måtte vinna tillämpning beträffande fortsättningsskolans lärjungar. Härigenom skulle för en mycket ringa kostnad kunna undvikas uppkomsten av en del fortsättningsskolor med alltför litet barnantal. Jag tillstyrker detta förslag under hänvisning jämväl till att i propositionen nr 77 vid årets riksdag hemställts om ett extra anslag å 15,000 kronor till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn, tillhörande skoldistrikt i andra delar av riket än de fyra nordligaste länen. Tills vidare torde det vara lämpligast, att de medel, som i här ifrågavarande fall utanordnas för inackordering av fortsättningsskolpliktiga lärjungar, utgå från samma anslag som medlen till inackordering av folkskolans lärjungar, alltså från de anslag, som beviljas för inackordering av vissa skolpliktiga barn. Det torde vara lämpligt att utverka riksdagens förklaring, att den icke har något att erinra häremot. Även med avseende å anslaget till statsbidrag till skolskjutsar hava de sakkunniga uttalat önskvärldheten av dess användning för fortsättningsskolpliktiga barn i fall, då centralisering ej är i fråga. I anledning härav vill jag framhålla, att detta anslag enligt gällande författningsbestämmelser kan användas jämväl för sådant ändamål, och Kungl. Maj:t har också, alltsedan anslaget tillkomst, ansett sig oförhindrad att disponera medel ur detsamma till skolskjutsar för fortsättningsskolbarn. Någon riksdagens förklaring på denna punkt torde därför ej vara erforderlig.

I detta sammanhang får utskottet erinra om *dels* det i motionen I: 155 framställda yrkandet, i vad detsamma avser inrättande av nya skolor, undervisningsavdelningar eller lärartjänster vid fortsättningsskolorna, *dels* det i motionen I: 297 framställda yrkandet av inrättande eller bibehållande av fortsättnings- och ersättningsskolor eller läraravdelningar av sådana skolor, *dels ock* det i motionen I: 299 framställda yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts i avseende å grunderna för statsbidrags utgående i mom. b) framlagda förslag. Beträffande de i nämnda motioner för berörda yrkanden anförda skälen hänvisar utskottet till motionerna.

I kap. VII (sid. 66—78 i statsrådsprotokollet) behandlas frågan om *anställningsvillkor för lärare vid fortsättningsskolor*.

Anställningsvillkor för lärare vid fortsättningsskolor. Anslagsberäkning.

De sakkunniga hava i denna fråga åberopat ett av skolöverstyrelsen år 1926 framlagt förslag om vidtagande av vissa åtgärder, åsyftande att medföra mera tillfredsställande anställningsförhållanden för lärare vid fortsättningsskolor.

Överstyrelsens förslag innebär, att fortsättningsskollärare med anställning å tjänst, som reglerats för pensionsrätt åt innehavaren, skall beredas rätt till ålderstillägg och lön under sjukdom enligt samma grunder som lärare vid folkskola. Grundlönen skulle utgöras av den i förhållande till tjänstgöringens omfattning utgående timlönen. Dessutom skulle ordinarie folkskollärare äga att som tjänstetid för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig tjänstgöring vid fortsättningsskola.

Ett förverkligande av förslaget skulle giva de med full tjänstgöring vid fortsättningsskola anställda lärarna en avsevärt förbättrad ställning. Folkskollärare med undervisning i fortsättningsskola såsom huvudsyssla behövde icke längre räkna med att varje års tjänstgöring vid fortsättningsskola medför förlusten av ett tjänstår för högre lönegrad. Icke heller behövde han oroa sig för att han vid inträffande sjukdom komme att helt sakna existensmedel. Han kunde således kvarstanna vid fortsättningsskolan och behövde icke såsom nu ivrigt söka efter tillfälle att snarast möjligt komma över till folkskolan med dess tryggare anställningsvillkor.

Därmed skulle uppstå större möjligheter att vid fortsättningsskolan behålla goda lärare i de ämnen, vari undervisningen lämpligen kunde meddelas av folkskollärare. Största betydelsen skulle måhända förslaget få för lärarna i de mera praktiskt betonade ämnena, såsom hushållsgöromål, verkstadsarbete, slöjd. Behovet av tryggare anställningsförhållanden vid fortsättningsskolan gjorde sig också starkast gällande beträffande dessa lärare, som endast i mycket få fall kunde erhålla fast anställning vid annan läroanstalt.

Överstyrelsens förslag avsåge endast sådana fortsättningsskolans lärare, som innehade befattning, vilken reglerats enligt bestämmelserna i § 5 av reglementet för statens pensionsanstalt. Dylik reglering av tjänster hade hittills icke genomförts i särskilt stor utsträckning. Orsakerna härtill vore flera. Ganska allmänt torde den uppfattningen vara rådande, att lärare med fast anställning å reglerad tjänst skulle åtnjuta de förmåner (ålderstillägg m. m.), som eljest tillkomme ordinarie lärare. Men då staten icke lämnade bidrag härtill för lärare vid fortsättningsskolor, skulle reglering på sådana grunder av tjänsterna medföra kommunala utgifter, vilka ansåges rätteligen böra bestridas med statsmedel, liksom fallet vore beträffande folkskolan. På grund härav hade skoldistriktet i åtskilliga fall uraktlåtit att reglera tjänsterna, ehuru alla förutsättningar därför eljest föreläge. Överstyrelsens förslag skulle i stort sett undanröja dessa skoldistriktets betänkligheter av ekonomisk art, och man kunde förvänta, att skoldistriktet, där behov av lärare med full tjänstgöring föreläge, komme att i större utsträckning än hittills inrätta tjänster för lärare med undervisning i fortsättningsskolan som huvudsyssla.

Skolöverstyrelsen föreslår slutligen, att resekostnads- och traktamentsersättning, som nu utginge till ambulerande lärarinnor i hushållsgöromål vid fortsättningsskolor, måtte tillerkännas även andra ambulerande fortsättningsskollärare.

De sakkunniga hava sammanfattat sitt uttalande och sitt förslag i detta hänseende på följande sätt:

I nära samband med frågan om fortsättningsskolväsendets centralisering står den viktiga angelägenheten att bereda möjlighet att vid fortsättningsskolan anställa lärare med undervisning i denna skola såsom huvudsyssla. Sakkunniga dela skolöverstyrelsens i ovan omnämnda framställning hävdade uppfattning, att det för den fortsatta undervisningens normala utveckling och fortgång är nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder, att goda lärare kunna erhållas och bibehållas. De egenartade förhållanden, under vilka arbetet i fortsättningsskolan bedrivs, kräva i viss mån säregna bestämmelser rörande lärarpersonalen. Sakkunniga framhålla med styrka, att det är en bjudande plikt för samhället att bereda dessa lärare och lärarinnor, som ägna sig åt arbetet i fortsättningsskolan såsom huvudsyssla, tryggare anställningsförhållanden än de nu i regel åtnjuta. Det av skolöverstyrelsen i detta syfte framlagda förslaget föregriper icke en påkallad fullständigare utredning angående övningslärares vid olika läroanstalter anställning och bör därför kunna omedelbart genomföras.

I överensstämmelse med skolöverstyrelsens förslag yrka de sakkunniga, att vissa fortsättningsskollärare beredas bättre anställningsförhållanden enligt i huvudsak följande grunder:

»Lärare vid folk- och småskolor medgives rätt att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig den tid, han med fast anställning tjänstgjort på någon med pensionsrätt förenad lärarbefattning vid fortsättningsskola.

Ålderstillägg för fast anställd lärare vid fortsättningsskola må utgå med samma belopp och enligt i huvudsak samma grunder som ålderstillägg till lärare vid folkskolor, varvid angående beräkning av lönetursår må i tillämpliga delar gälla, vad i sådant avseende är stadgat beträffande ordinarie folkskollärare.

Statsbidrag till avlönande av vikarie för på grund av styrkt sjukdom tjänstledig fast anställd lärare vid fortsättningsskola må utgå enligt i huvudsak de grunder, som gälla i fråga om sådan vikarie vid folkskola.

Resekostnads- och traktamentsersättning må utgå till ambuleraande lärare vid fortsättningsskola i huvudsaklig överensstämmelse med vad som hittills varit gällande för ambuleraande lärarinna i hushållsgöromål.»

I detta sammanhang har departementschefen erinrat om en av skolöverstyrelsen i samband med dess riksdagspetita gjord framställning angående beräkningen för budgetåret 1932/1933 av det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskolor, vari överstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att höja det ordinarie förslagsanslaget till understöd för avlönande av lärare vid fortsättningsskolor, nu 5,000,000 kronor, med 200,000 kronor till 5,200,000 kronor.

Skolöverstyrelsen har vid denna beräkning utgått från det av folkskolinpektörerna för här ifrågavarande ändamål för år 1930 tillstyrkta beloppet, 5,129,162 kronor 87 öre. Någon ökning av utgifterna för här ifrågavarande ändamål torde, framhåller överstyrelsen, komma att förorsakas av den fortgående ombildningen av allmänna fortsättningsskolor till yrkesbestämda med därav ofta följande högre arvoden åt lärarpersonalen, och kunde på grund härav förutses, att utgifterna för år 1931 komma att uppgå till omkring 5,200,000 kronor.

Departementschefen har för egen del anfört i huvudsak följande:

Redan i den proposition, genom vilken förslag angående inrättande av den obligatoriska fortsättningsskolan förelades 1918 års riksdag, framhölls det, att lärare med full sysselsättning i fortsättningsskolan kunde komma att anställas inom vissa skoldistrikt. Detta har också skett och kommer att i ökad grad bliva erforderligt och möjligt genom centraliseringen. Sådan lärare kan numera beredas pensionsrätt i statens pensionsanstalt, men rätt till ålderstillägg och viss del av lönen under tjänstledighet för sjukdom erhåller han endast om skoldistriktet frivilligt åtager sig utgifterna härför. Nu föreslås de sakkunniga, att fast anställd lärare vid fortsättningsskola må tillförsäkras rätt till ålderstillägg samt viss del av lönen under tjänstledighet för sjukdom. Utgifterna härför skulle liksom beträffande andra lärarkategorier bestridas av statsmedel.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande angående de sakkunnigas betänkande närmare belyst tjänstgöringsförhållandena för lärare med fast anställning vid fortsättningsskola. Det framgår härav, att tjänstgöringen icke sällan fullgöres blott till en del vid fortsättningsskolan men i övrigt vid andra skolor, huvudsakligen vid folkskolan. Överstyrelsen föreslår därför, att det ifrågasatta statsbidraget till ålderstillägg och till arvode åt vikarie åt lärare vid fortsättningsskolor må utgå endast om lärarens tjänstgöring vid *fortsättningsskolan* är så omfattande, att den skulle kunna medföra pensionsrätt.

Skälen för beviljande av statsbidrag till ålderstillägg åt fast anställd lärare vid fortsättningsskola och till arvode åt vikarie för sådan lärare äro från olika synpunkter så starka, att jag icke tvekar att tillstyrka förslagen här- om. Då det här gäller att framgå på ett jämförelsevis oprövat område, biträder jag likväl den av skolöverstyrelsen förordade begränsningen, varigenom vinnes, att förslagets räckvidd kan bättre överblickas och att de ekonomiska konsekvenserna under åtminstone de närmaste åren bliva ganska betydelselösa. I fråga om omfattningen av lärarens tjänstgöring såsom förutsättning för rätt till ålderstillägg föreslår jag dock det förtydligandet, att denna anges till 20 timmar i veckan under minst 18 veckor av året, i stället för, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, det mera svårtolkade uttrycket »större delen av året». I de fall, då skoldistriktet redan tillförsäkrat ifråga- varande lärare de här avsedda förmånerna, skulle givetvis statsbidraget komma att medföra lättnad beträffande distriktets utgifter för skolväsendet. Som en naturlig konsekvens av det nu anförda tillstyrker jag även vad överstyrelsen i detta sammanhang föreslagit angående lönetursrätt för lärare vid folk- och småskolor samt fortsättningsskolor.

Resekostnads- och traktamentsersättning utgår enligt nu gällande bestämmelser i vissa fall till ambulerande lärarinna i hushållsgöromål vid fortsättningsskola men däremot icke till lärare i andra ämnen. Genom centraliseringen vinna skälen för en utsträckning av denna förmån till lärare även i andra ämnen än hushållsgöromål i styrka, och jag tillstyrker därför de sakkunnigas förslag härom.

Vad beträffar storleken av det belopp, varmed anslagsmedel för fortsättningsskolorna böra beräknas i riksstaten för budgetåret 1932/1933, biträder jag vad skolöverstyrelsen i sin skrivelse den 31 augusti 1931 härutinnan föreslagit. Av statskontoret har föreslagits att för ändamålet erforderliga anslagsmedel böra uppföras i riksstaten såsom två olika anslag, det ena till läraravlönningar vid fortsättningsskola å 5,100,000 kronor och det andra till bestridande av kostnader, som föranletts av en centralisering av fortsätt-

ningsskolväsendet å 100,000 kronor. Jag ansluter mig till vad statskontoret härutinnan förordat.

I detta sammanhang erinrar utskottet om dels det i motionen I: 46 framförda yrkandet om förslagsanslagets till avlöning åt lärare vid fortsättnings-skolor ändring till reservationsanslag samt anslaget ökning utöver vad av Kungl. Maj:t föreslagits, dels ock det i motionen I: 155 framställda yrkandet angående utredning i visst hänseende beträffande nämnda anslag. Beträffande de till stöd för berörda yrkanden anförda skälen hänvisar utskottet till motionerna.

Slutligen har i kap. VIII (sid. 79—90 i statsrådsprotokollet) behandlats frågan om *beivrande av skolförsummelser utan giltigt förfall*.

Beivrande av skolförsummelser utan giltigt förfall.

Den 14 januari 1927 anbefalldes Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att snarast möjligt inkomma med utredning och förslag angående de åtgärder, som med hänsyn till vissa under senare tid inträffade fall av underlåtenhet att efterkomma gällande föreskrifter rörande barns skolgångsskyldighet kunde anses påkallade för ett verksamt upprätthållande av nämnda föreskrifters efterlevnad. Den 28 februari 1927 hade överstyrelsen fullgjort sitt uppdrag och framlade följande förslag till ändrad lydelse av § 36 i fortsättningsskolestadgan samt förslag till likalydande formulering av § 51 i folkskolestadgan.

»Tredskas föräldrar eller målsmän att efterkomma gällande föreskrifter angående barns skolgångsskyldighet eller visa de sig härutinnan försumliga, och finner skolstyrelsen, att rättelse icke kan annorledes på lämpligt sätt vinnas, skola de barn, som av nämnda anledning uteblivit, till skolan avhämtas. För sådant ändamål må länsstyrelsen lämna skolstyrelsen handräckning.

Fortfar tredskan eller försummelsen, oaktat barnen upprepade gånger avhämtats till skolan genom skolstyrelsens försorg eller hämtning en gång ägt rum med länsstyrelsens biträde, må länsstyrelsen, efter anmälan av skolstyrelsen eller där länsstyrelsen eljest finner anledning härtill, kunna vid vite förelägga de tredskande eller försumliga att regelbundet hålla barnen i skolan ävensom, i händelse föreläggandet ej efterkommes, dem till sådant vite fälla.

Skulle ovan angivna åtgärder visa sig fruktlösa, äger skolstyrelsen bestämma, att barnen skola från föräldrarna eller målsmännen skiljas och till vårdande åt andra personer överlämnas. Där särskilda skäl därtill äro, må dock sådant beslut kunna fattas, även utan att åtgärd föregått, varom i andra stycket stadgas. Skolstyrelsens beslut om barns skiljande från föräldrarna eller målsmännen skall underställas länsstyrelsens prövning; och må länsstyrelsen för verkställighet av sådant beslut lämna handräckning.

Kostnad för barns underhåll hos andra i fall, som i nästföregående stycke sägs, skall i laga ordning utmätas hos föräldrarna eller målsmännen.»

De sakkunniga hava sammanfattat sin uppfattning och sitt förslag i denna fråga på följande sätt:

De sakkunniga hava även haft att till övervägande upptaga frågan om åtgärder mot minderåriga och deras målsmän, då den minderåriga utan giltigt förfall utebliver från skolan. Sakkunniga påvisa, att den nuvarande

lagstiftningen på detta område är otillfredsställande, i det den medgiver vitt skilda tolkningar, men framför allt däri, att den lämnar skolstyrelsen utan verkligt bistånd för fullgörande av styrelsens här ifrågakvarande maktpåliggande uppdrag.

Att hithörande författningar måste förtydligas och fullständigas är uppenbart. Skolöverstyrelsens förslag torde väl vara ägnat att undanröja ovissheten angående författningens verkliga innebörd och synes i allmänhet göra det möjligt för skolstyrelse att vid behov vidtaga erforderliga åtgärder för beivrande av skolförsummelse, när det gäller folkskolan. För fortsättnings skolans vidkommande är förslaget dock otillfredsställande i så måtto att de anvisade åtgärderna icke kunna vidtagas tillräckligt snabbt för att få åsyftad verkan.

Sakkunniga föreslå därför:

att lämplig person, som av skolstyrelsen därtill utses, må av vederbörande myndighet tillerkännas polismans befogenhet och skydd vid utförande av skolstyrelsens uppdrag att till skolan avhämta lärjunge, som på grund av tredska uteblivit från skolan;

att skolstyrelse må erhålla ovillkorlig rätt att genom hänvändelse till ortens polismyndighet erhålla nödigt bistånd för upprätthållande av skolplikten;

att skolstyrelsens och länsstyrelsens beslut angående åtgärder mot skolförsummelse må kunna gå i verkställighet utan hinder av att klagan förts;

att beslut om skiljande från hemmet av minderårig, som på grund av tredska undandrager sig att fullgöra skolplikten, må utan uppreparande av förberedande åtgärder och förnyade framställningar kunna verkställas när helst så erfordras, intill dess han fullgjort sin skolplikt; samt

att i övrigt skolöverstyrelsens i samband med dess utredning angående åtgärder mot s. k. skolstrejker framlagda förslag måtte i huvudsak vinna tillämpning.

För egen del har departementschefen anfört följande:

Det framgår av den förebragta utredningen, att de nu gällande bestämmelserna i förevarande avseende äro otillfredsställande. Särskilt har det visat sig, att de tolkas mycket olika av myndigheterna och att de icke äro ägnade att lämna de lokala skolstyrelserna det stöd, dessa måste kunna påräkna för att kunna effektivt ingripa mot olovliga skolförsummelse. Det är min avsikt att efter ytterligare beredning av detta ärende för Kungl. Maj:t framlägga förslag rörande åtgärder till avhjälpande av dessa brister, och torde det böra ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan utfärda erforderliga föreskrifter. Den redan verkställda utredningen synes härvid i viktiga avseenden kunna tjäna till ledning.

Utskottets
yttrande.

Utskottet vill först till behandling upptaga frågan om *fortsättningsskolan och den sjuåriga heltidsläsande folkskolan*. I detta avseende må erinras om att riksdagen i skrivelse den 25 maj 1929, nr 214, hos Kungl. Maj:t begärde framläggande av utredning och förslag angående rätt för sådana lärjungar från heltidsläsande folkskolor, som med fullständigt avgångsbetyg genomgått sjunde klass, i vilken tillämpats för dylik klass särskilt utarbetad kursplan, att erhålla befrielse från fortsättningsskolplikt. De sakkunniga

hava efter verkställd utredning avstyrkt en sådan anordning och till denna ståndpunkt har departementschefen anslutit sig. I motionen II: 471 har åter framställts yrkande på genomförande av den förändring ifråga om fortsättningsskolplikten, varom utredning påkallades i ovannämnda riksdags-skrivelse.

Enligt utskottets mening har den verkställda sakkunnigutredningen på ett övertygande sätt uppvisat, att det icke med fördel låter sig göra att ersätta fortsättningsskolkursen med ett sjunde läsår. Följande invändningar mot ett sådant utbyte synas förtjänta av beaktande. Om i skola av lägre form än A-typen fortsättningsskolans kunskapsstoff skall meddelas i sjunde klassen, synes detta icke kunna ske utan att undervisningen i de lägre klasserna blir avsevärt lidande härpå. Men även i A-skolor uppkomma icke oväsentliga svårigheter vid en sådan anordning, särskilt när det gäller de yrkesbestämda fortsättningsskolorna, där, till följd av nödvändigheten att uppdelat lärjungarna i grupper vid undervisningen i arbetskunskap, störningar i undervisningsarbetets jämna fortgång måste bli följderna. Om anordningen inskränkes till skolor av A-formen — vilka synas vara de enda, där förändringen överhuvudtaget är tänkbar — kommer den påkallade reformen att få sin betydelse huvudsakligen endast för städerna och de stadsliknande samhällena, där skolplikten i dylikt fall blir sjuårig, under det att densamma för den övervägande delen av landsbygden fortfarande skulle förbli åttaårig. Ej nog med att på detta sätt olikheterna mellan landsbygdsbefolkningens och stadsbefolkningens ställning ytterligare markeras; även inom ett och samma skoldistrikt kan det inträffa, att en del av barnen får ett år längre skolplikt än de övriga, beroende på till vilken skolrote vederbörande hör. Beträffande sådana skoldistrikt, som redan infört ett sjunde skolår i sina heltidsläsande folkskolor och därpå byggt en ettårig fortsättningsskola, kan det befaras, att den sålunda ofta med möda genomförda organisationen genom den påyrkade förändringen skulle slås sönder, i det att ett medgivande att ersätta fortsättningsskolan med ett sjunde läsår skulle giva distrikten anledning att avskaffa fortsättningsskolan.

Dessa och andra i propositionen framhållna skäl av pedagogisk och organisatorisk natur synas utskottet starkt tala mot fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde läsår i folkskolan. Till stöd för den önskade förändringen brukar stundom framhållas, att den skulle komma att uppmuntra till införande av sjuårig folkskola. I anledning härav vill utskottet såsom sin mening uttala, att det förefaller utskottet, som om man borde ställa sig betänksam mot att under nu rådande förhållanden stimulera en utveckling, som för såväl stat som kommun kan medföra ökade kostnader för skolväsendet genom stegrat behov av lärare och skollokaler.

Av ovan anförda skäl måste utskottet ställa sig avvisande mot det i motionen II: 471 gjorda yrkandet.

Vad angår det i motionen II: 461 framställda yrkandet, att ettårig kurs vid högre folkskola måtte få ersätta två årskurser vid fortsättningsskola, vill utskottet framhålla, att enligt § 27 mom. 3 gällande fortsättningsskolstadga på prövning i varje särskilt fall av vederbörande skolstyrelse skall bero, huruvida skolpliktig, som tillhört annan läroanstalt än egentlig folkskola men icke längre åtnjuter skolundervisning, må anses hava inhämtat kunskaper, som kunna berättiga honom till befrielse från deltagande i undervisning i fortsättningsskola. Med tillämpning av detta författningsrum tillkommer det alltså den lokala skolstyrelsen att från fall till fall pröva frågan om befrielse från fortsättningsskolplikt för sådana lärjungar, som åtnjtit undervisning vid högre folkskola. Enligt utskottets mening föreligga icke tillräckliga skäl att frågå denna ordning och beskära de lokala skolmyndigheternas fria prövningsrätt, på sätt ett bifall till motionen II: 461 skulle innebära. Utskottet får därför föreslå, att denna motion icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

I anslutning till vad propositionen i kap. II innehåller rörande *fortsättningsskola, grundad på sexårig folkskola*, vill utskottet, i likhet med departementschefen och på av honom anförda skäl, avstyrka en allmän inskränkning av den tvååriga fortsättningsskolplikten, där folkskolan är sexårig. En sådan åtgärd skulle innebära en allvarlig försämring av vårt folkundervisningsväsende, vartill utskottet under inga förhållanden kan medverka.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit beträffande *fortsättningsskola, grundad på sjuårig halvtidsläsande folkskola*, har utskottet ansett sig böra tillstyrka.

I fråga om *fortsättningsskolkursens förläggning under läsåret* innebär Kungl. Maj:ts förslag, att skoldistriktet skulle beredas avsevärt större frihet i detta hänseende än tidigare varit fallet. Dels skulle distriktet hädanefter själva få bestämma, att en del av fortsättningsskolan, högst en årskurs, skall förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, varutinnan tidigare särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t erfordrats, dels skulle för vissa speciella fall i yrkesbestämd fortsättningsskola fortsättningsskolans bägge årskurser kunna genomgå under ett och samma läsår. I sistnämnda hänseende framställes i motionen I: 319 ett vida längre gående yrkande, innebärande att bland godkända organisationsformer för fortsättningsskolan skulle upptagas den anordningen, att fortsättningsskolans hela undervisningstid, 360 timmar, förlägges till det närmast på avgången från folkskolan följande läsåret.

Med hänsyn till de stora svårigheter, som vid den i motionen avsedda anordningen skulle möta för anskaffande av erforderliga lärarkrafter och undervisningslokaler, och den kostnadsökning, som härav skulle bliva följden, kan utskottet icke biträda det i motionen I: 319 framställda förslaget.

Däremot anser sig utskottet kunna helt ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag i förevarande del.

I detta sammanhang har departementschefen framhållit de olägenheter,

som följa av att avlöning till lärarpersonalen och statsbidrag härtill avse kalenderår i stället för budgetår. Enligt utskottets mening är det önskvärt, att frågan om en övergång till budgetår såsom tidsenhet vid avlönings- och statsbidragsberäkningen göres till föremål för närmare utredning. Spörsmålet torde erbjuda vissa svårigheter med hänsyn till dess samband med kommunala budgets- och redovisningsförhållanden.

De föreslagna nya bestämmelserna i fråga om *befrielse från fortsättningskolplikt* föranleda ingen erinran från utskottets sida.

Kungl. Maj:ts förslag beträffande *fortsättningsskolväsendets centralisering* utgör ett viktigt led i strävandena till en rationalisering av vårt folkundervisningsväsende. Dessutom har förslaget en särskild betydelse för landets glest bebyggda trakter, speciellt Norrland, i det att förslaget genomförande utgör förutsättningen för att i vissa skoldistrikt, där undervisningen meddelas i mindre folkskolor, en ordnad och god fortsättningsskolundervisning överhuvudtaget skall kunna komma till stånd. Utskottet finner därför förslaget väl värt att vinna riksdagens godkännande.

I motionen I: 299 har yrkats avslag å den punkt i Kungl. Maj:ts förslag, som innehåller bestämmelse om en begränsning uppåt av centraliseringsbidraget till vad som motsvarar genom centraliseringen uppkommande besparing. Då utskottet finner denna bestämmelse välbetänkt, avstyrker utskottet motionen.

Vad beträffar det i motionen I: 297 framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om viss ändring i bestämmelserna rörande fortsättnings- och ersättningsskolor, i syfte att erhålla garanti mot inrättande eller bibehållande av sådana skolor med ett ringa lärjungeantal, synes det utskottet, med hänsyn till de av Kungl. Maj:t såväl här som tidigare i propositionen nr 77 till årets riksdag föreslagna och av utskottet förordade nya föreskrifterna, icke vara behövtigt, att riksdagen vidtager den i sistnämnda motion påkallade åtgärden, varför utskottet anser, att motionen icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande det i motionen I: 155 framställda yrkandet i fråga om inrättande av nya skolor, undervisningsavdelningar eller lärartjänster vid fortsättningsskolorna tillåter sig utskottet hänvisa till vad utskottet i utlåtande den 8 april 1932 nr 48 anfört ifråga om samma motion, så vitt den angår folk- och småskolor. Vad utskottet där andragit är tillämpligt jämväl i nu förevarande hänseende, och utskottet får därför hemställa, att motionen i denna del ej må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om *anställningsvillkor för lärare vid fortsättningsskolor*, anser sig utskottet böra tillstyrka med blott en mindre ändring. I fråga om omfattningen av lärares tjänstgöring såsom förutsättning för rätt till ålderstillägg innebär Kungl. Maj:ts förslag, att tjänstgöringen skulle motsvara minst 20 timmar i veckan under minst 18 veckor av året. Enligt utskottets mening är det angivna veckoantalet för lågt för

att, såsom avsetts, kunna anses motsvara större delen av läsåret. För att icke alltför många lärare må utestängas från möjligheten att erhålla ålders-tillägg, vill utskottet emellertid icke ifrågasätta större höjning av den ifråga-varande siffran än till 24, motsvarande fyra 6-veckorskurser för år.

Mot de i propositionen förekommande *anslagsberäkningarna* och vad i sammanhang härmed föreslagits, har utskottet intet att erinra. Det i motionen I: 46 gjorda yrkandet om avlöningsanslagets förändring till reservationsanslag m. m. liksom även det i motionen I: 155 framställda yrkandet om utredning i visst hänseende beträffande nämnda anslag får utskottet avstyrka under hänvisning till vad utskottet i motsvarande hänseenden an-fört i förenämnda utlåtande nr 48.

Slutligen vill utskottet, med anledning av den redogörelse, som i propo-sitionen framlagts rörande av skolöverstyrelsen och de sakkunniga fram-ställda förslag i fråga om *beivrande av skolförsummelser utan giltigt förfall*, framhålla att det synes utskottet önskvärt, att Kungl. Maj:t, så snart om-ständigheterna det medgiva, vidtager de ändringar i härutinnan gällande bestämmelser för folk- och fortsättningsskolväsendet, som Kungl. Maj:t må finna erforderliga och lämpliga för att stadgandena om skolplikt skola kunna på ett effektivt sätt upprätthållas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen må

I. godkänna följande ändringar av de för fortsätt-ningsskolan gällande huvudsakliga grunder och bestäm-melser:

1. Där skoldistrikt så beslutar, må högst en årskurs av fortsättningsskolan kunna förläggas till det läsår, under vilket lärjungarna avgått från folkskolan, varvid dock, om fortsättningsskolan är tvåårig, andra årskursen icke må begynna tidigare än ett år efter första årskursens början.

2. Är antalet lärjungar i yrkesbestämd fortsättnings-skola med minst 120 timmars praktiskt arbete i skolkök, verkstad, jordbruk eller dylikt så ringa, att bägge års-kursernas lärjungar lämpligen böra i detta praktiska arbete undervisas tillsammans, må sådan undervisning kunna förläggas till härför lämplig tid utan hinder av att vissa lärjungar därvid komma att genomgå fortsättnings-skolans bägge årskurser under ett och samma läsår, dock att lärjunge icke må påbörja andra årskursen det kalen-derår, under vilket han avgått från folkskolan.

3. I skoldistrikt, som anordnat obligatorisk sjuårig folk-skola, tillhörande någon av folkskolans undantagsformer,

eller sjuårig halvtidsläsande mindre folkskola, må, efter prövning i varje särskilt fall av skolöverstyrelsen, fortsättningsskolkursen för sådana lärjungar, som vid läsårets slut avgått från dylik skolas högsta klass, kunna omfatta en årskurs med minst 270 undervisningstimmar.

4. Omfattar fortsättningsskolområde två eller flera folkskolområden, inom vilka den allmänna barnundervisningen meddelas i mindre folkskola, må fortsättningsskola kunna anordnas för undervisning även åt lärjungar, som avgått från mindre folkskola,

II. med anledning av Kungl. Maj:ts förslag besluta:

att lärare med fast anställning på någon med pensionsrätt i statens pensionsanstalt förenad lärarbefattning vid fortsättningsskola må, därest tjänstgöringen vid fortsättningsskolan motsvarar minst 20 timmar i veckan under minst 24 veckor av året, kunna komma i åtnjutande av ålderstillägg av statsmedel; skolande därvid ifråga om ålderstilläggens belopp och grunderna för deras utgående gälla vad i sådant avseende är stadgat beträffande ordinarie folkskollärare;

att lärare med fast anställning, som nyss nämnts, skall under tjänstledighet på grund av styrkt sjukdom avstå en tredjedel av den på ledigheten belöpande delen av grundarvodet, samt att statsbidrag till hans vikarie skall utgå med det belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren avstår av sitt arvode, erfordras till arvode åt vikarien;

att till ambulerande lärare vid fortsättningsskola må för av tjänsten föranledda resor från hemmet till kursort, mellan kursorter samt från kursort till hemmet av statsmedel utgå resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass III E. i allmänna resereglementet;

att lärare vid folk- och småskolor må äga att för uppflyttning i högre lönegrad i förekommande fall tillgodoräkna sig den tid, han med fast anställning tjänstgjort på någon med lönetursrätt förenad lärarbefattning vid fortsättningsskola;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr K. J. Ekmans ovannämnda motion (I: 299), medgiva, att till bestridande av kostnaderna för centralisering av fortsättningsskolväsendet statsbidrag må utgå enligt i huvudsak följande grunder:

a) Skoldistrikt, som genomför sådan centralisering av

fortsättningsskolväsendet, att eljest erforderlig skola därigenom bliver obehövlig, må, på sätt här nedan sägs, kunna erhålla statsbidrag till bestridande av kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för fortsättningsskolpliktiga lärjungar, vilka eljest icke skulle kunna besöka skolan på grund av dess avstånd från hemmet eller andra liknande omständigheter.

b) Statsbidrag enligt punkt a) må till ett skoldistrikt utgå med högst det belopp, som enligt vad här nedan sägs skall anses motsvara den besparing i statsbidraget till avlönande av lärare i fortsättningsskola inom distriktet, vilken uppkommer därigenom, att eljest erforderlig skola på grund av centraliseringen bliver obehövlig. Vid beräkning av denna besparing skall hänsyn tagas endast till fortsättningsskolor och mindre fortsättningsskolor, som av skolöverstyrelsen förklarats vara erforderliga, därest statsbidrag till centralisering icke utginge; dock att statsbidrag till fortsättningsskolväsendets centralisering må kunna enligt eljest angivna grunder utgå för en tid av högst två år, därest statens vederbörande folkskolinspektör vitsordar, att motsvarande besparing i statsbidraget till avlönande av lärare vid fortsättningsskola inom distriktet därigenom uppkommer. Den besparing i statsbidraget till avlönande av lärare, som uppkommer för varje på grund av centraliseringen indragen fortsättningsskola eller mindre fortsättningsskola, skall anses utgöra 450 kronor.

c) Statsbidrag, som här avses, må utgå med belopp, som motsvarar kostnaderna för inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar, dock för varje lärjunge med högst 1 krona 25 öre för dag, och skall statsbidraget utgå endast för dag, för vilken avgift för inackordering, skolhushåll eller skolskjuts verkligen förekommit.

d) Pågår undervisningen i skola, till vilken hänvisats lärjunge, för vilken här avsett statsbidrag utgår, mindre än 30 timmar i veckan, beräknas statsbidraget för det antal dagar, för vilket bidraget skulle utgått, om undervisningen fortgått 30 timmar i veckan.

e) Beslutar skoldistrikt att med bidrag av statsmedel centralisera fortsättningsskolorna, åligger det fortsättningsskolstyrelsen att allt efter förekommande fall anordna inackordering, skolhushåll eller skolskjutsar för lärjungarna, och skall lärjunge, som ej genom målsmans

egen försorg erhåller stadgad fortsatt undervisning, vara skyldig att ställa sig till efterrättelse vad skolstyrelsen angående hans skolgång bestämmer.

f) Målsman, som själv ombesörjer inackordering, skolhushåll eller skolskjuts åt lärjunge, för vilken statsbidrag utgår, må efter medgivande av skolstyrelsen kunna utbekomma det för lärjungen i fråga utgående statsbidraget;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag, så vitt nu är i fråga, å herr K. J. Ekmans ovan nämnda motion (I: 46), i vad den skiljer sig från Kungl. Maj:ts förslag, i riksstaten för budgetåret 1932/1933

a) öka det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt lärare vid fortsättningsskolor, nu 5,000,000 kronor, med 100,000 kronor till 5,100,000 kronor,

b) till kostnader för centralisering av fortsättningsskolväsendet uppföra ett ordinarie förslagsanslag av 100,000 kronor;

V. förklara sig icke hava något att erinra mot att, där centralisering av fortsättningsskolväsendet i enlighet med vad ovan sagts icke kommer till stånd, såväl det ordinarie anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län som ock det i proposition nr 77 till 1932 års riksdag föreslagna extra anslaget till inackorderingsbidrag för vissa skolpliktiga barn tillhörande skoldistrikt i andra delar av riket än de fyra nordligaste länen tagas i anspråk jämväl för lärjungar i fortsättningsskolan,

VI. bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de närmare föreskrifter, som för tillämpning av vad riksdagen sålunda beslutat må befinnas erforderliga;

VII. avslå herr Weijnes ovan nämnda motion (II: 471);

VIII. avslå herr Granströms ovan nämnda motion (I: 319);

IX. besluta, att herr Olssons i Kullenbergstorp ovan nämnda motion (II: 461) icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd;

X. besluta, att herr K. J. Ekmans ovan nämnda motion (I: 155), så vitt nu är i fråga, icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd;

XI. besluta, att herr K. J. Ekmans ovan nämnda motion (I: 297) icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 21 april 1932.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Kvarnzelius, Lindblad, Widell, Olof Olsson, Bergqvist, Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Johansson* i Fredrikslund, *Wallen, Andersson* i Eliantorp, *Pauli* och *Hellberg* samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Bengtsson* i Norup, *Holmgren, Eriksson* i Stockholm, *Olofsson* i Digernäs, *Nilsson* i Örebro, *Lindskog, Ward, Persson* i Falla, *Hollertz* och *Svensson* i Grönvik.

Reservation

av herrar *Lindblad, Olof Olsson, Nilsson* i Malmö, *Walles, Pauli, Anderson* i Råstock, *Jansson* i Falun, *Eriksson* i Stockholm, *Nilsson* i Örebro och *Ward*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

Utskottet vill — — — — — ovannämnda riksdagsskrivelse.

De skäl, som i propositionen anföras mot fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde läsår i heltidsläsande folkskolor, kan utskottet för sin del icke finna övertygande. Utskottet anser sig böra fästa uppmärksamheten på att berörda skäl redan voro för riksdagen kända, då ovannämnda skrivelse den 25 maj 1929 beslöts. De hade nämligen av skolöverstyrelsen framförts i ett den 19 oktober 1928 dagtecknat utlåtande, vilket såsom bilaga fogats till 1929 års statsutskotts utlåtande nr 110. I detta utlåtande gjorde statsutskottet den hemställan, i överensstämmelse med vilken sedermera riksdagens i nyssnämnda skrivelse angivna beslut avfattades. I skrivelsen framhålles, att skolöverstyrelsen i berörda utlåtande »ställt sig avvisande mot tanken på att i det sjunde skolåret inarbeta den tvååriga fortsättningsskolans kurs». Omedelbart härefter fortsätter riksdagen: »Enligt riksdagens mening kunna emellertid åtskilliga skäl andragas till förmån för en sådan anordning. Ur undervisnings- och uppfostringssynpunkt synes mera vara att vinna genom en förlängning av skoltiden med ett helt skolår, då lärjungarna under åtta månader oavbrutet stå under lärarens tillsyn och ledning än genom fortsättningsskolans i regel ej mer än 360 timmar omfattande, kanske till några få timmar i veckan eller till spridda tidsperioder förlagda undervisning. Och för en stor del av lärjungarna lär en sådan organisation vara ägnad att undanröja de svårigheter, som genom fortsättningsskolplikten nu stundom kunna uppkomma, då det för dem gäller att genom arbetsanställning bidra till eller själva förvärva sitt uppehälle. De kunna då i en sammanhängande följd fullgöra sin skolgång för att sedan mera odelat ägna sig åt det praktiska livets uppgifter i stället för att, såsom nu, under två år efter folkskolans slut, med vissa mellantider vara underkastade skolplikt.»

Såsom av ovanstående uttalande framgår, intog riksdagen, trots känndomen om de ovan omtalade skälen, en ganska positiv hållning till förmån för fortsättningsskolkursens inarbetande i det sjunde läsåret, vilket ock framgår därav, att riksdagens hemställan i ämnet erhöll den avfattningen att riksdagen begärde framläggande av ej endast utredning utan även »förslag angående rätt för sådana lärjungar från heltidsläsande folkskolor, som med fullständigt avgångsbetyg genomgått sjunde klass, i vilken tillämpats för dylik klass särskilt utarbetad kursplan, att erhålla befrielse från fort-

sättningskolplikt». Något sådant förslag har emellertid icke framlagts och, så vitt propositionen ger vid handen, har något försök till frågans lösning i överensstämmelse med riksdagsskrivelsen icke gjorts, t. ex. i form av kursplaner för sådan sjuårig folkskola, som i riksdagsskrivelsen avsågs. Utskottet har icke kunnat undgå det intrycket, att vid utredningen de svårigheter, som från skoladministrativt håll ansetts möta mot den önskade förändringen, alltför mycket skjutits i förgrunden och förstorats. Utskottet måste för sin del fasthålla vid den uppfattning om fördelarna av nämnda förändring, som i 1929 års riksdagsskrivelse kommit till uttryck och som icke av utredningen kunnat jävas; enligt utskottets mening äro dessa fördelar så betydande, att i jämförelse med dem de anförda olägenheterna måste te sig underordnade. Dock vill utskottet ifråga om heltidsläsande skolor av lägre typ än A-formen icke nu ifrågasätta ett genomförande av ifrågavarande önskemål, då utskottet anser, att beträffande dessa skolor de mot reformen framställda invändningarna måste tillmätas större bärighet, och svårigheterna i varje fall äro så pass stora, att närmare undersökning tarvas, innan man bör tänka på att utsträcka förändringen även till dem. Vad däremot A-skolorna angår, hava de sakkunniga själva medgivit, att olägenheterna äro mindre och en förändring i här avsedd riktning möjlig. Då de sakkunniga i allt fall ställa sig avvisande mot berörda önskemål jämväl ifråga om A-skolor, sker detta förnämligast med hänsyn till den yrkesbestämda fortsättningsskolkursen. Enligt utskottets mening kunna de svårigheter, som härutinnan ansetts möta, undanröjas eller avsevärt förminska genom den åtgärd, som i 1929 års riksdagsskrivelse framhölls såsom, och även enligt utskottets uppfattning utgör, en nödvändig förutsättning för ett genomförande av den påyrkade anordningen, nämligen åstadkommande av kursplaner för sjuårig folkskola, vilka utarbetats för nu ifrågavarande speciella ändamål, där alltså det primära utgjorts av fortsättningsskolkursens inläggande i det sjunde läsåret, varefter med hänsyn härtill planens innehåll i övrigt anpassats på lämpligt sätt. Övriga invändningar mot fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde skolår tillmåter utskottet, såvitt angår A-skolorna, icke någon större vikt. Vad särskilt angår de olikheter ifråga om skolpliktens beskaffenhet, som vid ett genomförande i A-skolor av den omhandlade förändringen kunde uppkomma för olika grupper av befolkningen, är ju detta något, som äger rum redan nu i stor utsträckning och som är oundvikligt i ett land, där förhållandena med avseende å natur, bebyggelse m. m. äro så skiftande som hos oss.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, finner sig utskottet böra föreslå, att riksdagen nu fattar beslut i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionen II: 471 åsyftas. Utskottet anser alltså, att riksdagen med anledning av nämnda motion bör besluta dels att sådana lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg avgått från sjunde klassen av folkskola, anordnad enligt A-formen i gällande undervisningsplan för rikets folkskolor, skola,

under förutsättning att i nämnda folkskola tillämpats vederbörligen fastställd kursplan, inrymmande, vad angår sjunde klassen, jämväl fortsättningsskolans kurs, vara befriade från fortsättningsskolplikt, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och fastställa sådana kursplaner, som nyss nämnts.

Utskottet anser sig böra framhålla, att ifrågavarande anordning synes böra få förekomma vare sig det är småskolavdelningen som är treårig, eller folkskolavdelningen, som är femårig. Olika typer av kursplaner måste uppenbarligen fastställas, anpassade efter olika fall. Huruvida i viss folkskola kursplan, varom här är fråga, skall tillämpas, bör i första rummet bliva beroende på beslut av skoldistriktet. Sedan distriktet fattat beslut härom, torde ärendet böra behandlas på samma sätt som andra reglementsärenden.

De föreskrifter, som i övrigt kunna anses erforderliga för genomförande av ifrågavarande förändring, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela.

Vad angår det — — — — —
— — — — — på ett effektivt sätt upprätthållas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen må

- I. — — — — —
- II. — — — — —
- III. — — — — —
- IV. — — — — —
- V. — — — — —
- VI. — — — — —

VII. i anledning av herr Weijnes ovannämnda motion (II: 471) besluta dels att sådana lärjungar, som med fullständigt avgångsbetyg avgått från sjunde klassen av folkskola, anordnad enligt A-formen i gällande undervisningsplan för rikets folkskolor, skola, under förutsättning att i nämnda folkskola tillämpats vederbörligen fastställd kursplan, inrymmande, vad angår sjunde klassen, jämväl fortsättningsskolans kurs, vara befriade från fortsättningsskolplikt, dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och fastställa sådana kursplaner, som nyss nämnts;

- VIII. — — — — —
- IX. — — — — —
- X. — — — — —
- XI. — — — — —